

מבוא מזהר
שיחות הר"ן

שיחה ג

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

הפליג מאד בגדולת הבורא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

שיחות הר"ן סימן ג'

הפליג מאד בגדולת הבורא ית"ש. וא"א לבאר זאת בכתב. ואמר כי גדולת הבורא ית' אין שיעור כי נעשים דברים נוראים בעולם נפלאים ונוראים מאד ואין יודעים כלל. היינו שעדיין אין יודעים שום ידיעה כלל כלל לא. וגם מה שמובא כי תכלית הידיעה אשר לא נדע. היינו ג"כ אצל כל ידיעה וידיעה. היינו שאפי' כשמגיעין להתכלית של הידיעה דחיינו לא נדע. אעפ"כ עדיין אין זה התכלית. כי זה התכלית הוא רק באותה הידיעה. אבל בהידיעה הגבוהה ממנה. עדיין לא התחיל בה כלל. וכן למעלה מעלה. נמצא שלעולם אין יודעין כלל כלל לא, ואעפ"כ אין זה התכלית. כי עדיין לא התחיל כלל לידע בידיעות שלמעלה מזאת הידיעה שהגיע בה אל התכלית שלא נדע וכו'. גם הפליג מאד בגודל מעלת התשובה. ואפילו כשנפלים מאד ח"ו. וב"א נפל למקום שנפל ר"ל. אעפ"כ אסור לייאש עצמו. כי תשובה גבוהה למעלה מן התורה. ע"כ אין שום ייאוש בעולם. כי אם יזכה יהיו נעשין מעוונותיו ענין אחר לגמרי. וכשארז"ל שנתחפכין העוונות לזכיות ויש בענין זה סתרי נסתרות, רק הכלל שמכל הנפילות והירידות שבעולם ר"ל יכולים לחזור אליו ית' בנקל. כי לגדולתו אין חקר. והעיקר שהכל תלוי בו. שלא יהי' מייאש עצמו מלצערק אל ה'. ולהתחנן ולהתפלל אליו ית' תמיד :

מאמר הפליג מאד בגדולת הבורא

משיחות הר"ן אות ג'

מקום וזמן אמירת התורה

בשנת תקע ד' אייר בנסיעה/י שנסע
מברסלב לגור באומן (ח"מ טז).

פתיחה

השם יתברך ברוך הוא גדול מאד ולגדולתו אין חקר ואין יודעין כלל, כי נעשים בעולם דברים נוראים, מעשים רבים לאין תכלית, ושנויים וחדושים רבים ונפלאים, ואין יודעין כלל, ואי אפשר לדבר בזה, רק כל חד כפי מה דמשער בלביה, יכול להבין מרחוק שאין יודעין כלל, ואף על פי כן עדין הוא רחוק מאד מתכלית הידיעה שלא נדע. כי עדין לא התחיל לידע כלל. ועין בפנים שיחות נפלאות בזה, ואיך להתחזק על ידי זה לבל יפל בדעתו לעולם, אפלו אם נפל למקום שנפל, חס ושלום, אל יתיאש עצמו מן הצעקה לעולם כי השם יתברך גדול מאד ויכול להתהפך הכל לטובה וכו'. [עין שם] (לק"ע השגות והתנצצות אלקות אות טו)

שיחות

חיי מוהר"ן אות טז – (ח) שִׁיחַ לְהַשִּׁיחַ הַנִּדְפָּסֶת בְּסוֹף סְפָרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת (שיחות הר"ן סימן ג') הַמֵּתַחֵל הַפְּלִיג מְאֹד בְּגִדְלַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְשֵׁם חֶסֶד קֶצֶת וְלֹא נִכְתָּב כְּרֹאֵי וְכֵן צִרְיָה לְהִיּוֹת. בְּהִיּוֹתוֹ יוֹשֵׁב עַל הָעִגְלָה בְּעַת שְׁנִסְעָתוֹ עִמּוֹ מִפְּנֵי בְּרִסְלָב לְאוֹמֵינִי לְהַסְתַּלַּק שָׁם, עֲנָה וְאָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גְּדוֹל מְאֹד וְאֵין יוֹדְעִים כָּלָל וְכוּ'. וְאָמַר (בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנּוּ בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: "גֹּאֵט אִיו גְּרױס" וּמִשָּׁף תִּבֵּת "גְּרױס" וְגִדּוֹל) בְּנִעִימוֹת נִפְלָא לְמַעַלָּה וְאֵין אֲפָשָׁר לְצִיר זֹאת בִּכְתָּב כָּלָל) "מִעֵן וְוִיִּסְט גָּאָר נִיט סַע טוֹאִין זִיף אוֹיף דֶּער וועלט אַזעלכע זאַכִּין מִעֵן וְוִיִּסְט גָּאָר נִיט" וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גְּדוֹל אֵין יוֹדְעִים כָּלָל נִעֲשִׂים דְּבָרִים כָּאֵלוֹ בְּעוֹלָם אֵין יוֹדְעִים כָּלָל וְשִׁאֲלָתִי אוֹתוֹ הֲלֹא כִּבְר אֲמַרְתֶּם שְׁעָתָה נוֹדַע לָכֶם עֵינֵן תִּכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע וְכוּ' הַשִּׁיב "זִינֵט אִיף בִּין אַרױס פֿון בְּרִסְלָב בִּין אַהֶער וְוִיִּס אִיף שׁוִין אוֹיף נִיט" וּמִאֲזוֹ שִׁינְצִאתִי מִבְּרִסְלָב עַד כָּאֵן כִּבְר גַּם אֵינִי יוֹדַע. (כֵּן זֶה אָמַר בְּשַׁעַת הַשִּׁיחָה הַזֶּה לֹא הָיָה כִּי-אִם שְׁעָה קְלָה מַעַת שִׁינְצָא מִבְּרִסְלָב וְאִם אֵתָה בְּקִי קֶצֶת בְּעִמְקוֹת שִׁיחֹתָיו הַקְדוּשׁוֹת תִּבִּין מִזֶּה מַעַט עַצְם גְּדֻלָּתוֹ כִּי כִּבְר אָמַר שְׁהָאִינוּ יוֹדַע שְׁלֹ גְדוֹל בְּיוֹתֵר וְכוּ' וְעָתָה הִתְפָּאֵר שֶׁבְּשַׁעַת קְלָה כְּזוֹ שׁוּב אֵינוּ יוֹדַע כָּלָל)

חיי מוהר"ן אות רפב – (מב) אַחֲרֵי פֶסַח תַּקִּס"ה סִפֵּר עִמָּנוּ, וְאָמַר שְׁנוּדַע לוֹ עֲכָשׁוּ שְׁנֵי דְּבָרִים, אִיף אֵינִי יָכוֹל לְאָמְרָם כִּי נִרְאִים כְּפִשׁוּטִים. כִּי גַם פִּשׁוּטֵי שֶׁל דְּבָר הֵיא כִּי לְכֹאדִּיקָה, אִיף אֶף-עַל-פִּי-כֵן נוֹדַע לוֹ עֲכָשׁוּ אֵלוֹ הַדְּבָרִים. הֵינּוּ כִּי נוֹדַע לוֹ מִה שְׁאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְזִכְרוֹנֵם לְבִרְכָּה (בְּרִכּוֹת כח:); אֲדָם עוֹבֵר עֲבָרָה אוֹמֵר שְׁלֹא יִרְאֵי אָדָם. וְלֹא אָמַר כְּלוּם רַק דָּחַק בְּתִבּוֹת "שְׁלֹא יִרְאֵי אָדָם" וְלֹא בָּאָר כְּלוּם מִה נוֹדַע לוֹ כִּי, כִּי כִּבְר הַקְדִּים שְׁאִינוּ יָכוֹל לְכֹאֵר בְּדְּבָרִים כִּי נִרְאָה פִּשׁוּטֵי שֶׁל דְּבָר כִּי. אִיף עַל-פִּי-כֵן רַק עֲכָשׁוּ נוֹדַע לוֹ זֶה הַסּוּד. וְהַשֵּׁנִי נוֹדַע לוֹ מִה שְׁאִיתָא (בְּחִינַת עוֹלָם לֵג (צ"ל יג)) תִּכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע, אֲשֶׁר לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ. (וְלֹא בָּאָר גַּם-כֵּן כְּלוּם רַק דָּחַק גַּם-כֵּן הַתִּבּוֹת אֲשֶׁר לֹא נִדַּע לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ) וְאִיף עַל פִּי שְׁפִשׁוּטֵי שֶׁל דְּבָר כִּי. אֶף-עַל-פִּי-כֵן רַק עֲכָשׁוּ נוֹדַע לוֹ זֶה הַדְּבָר שֶׁתִּכְלִית הַיְדִיעָה הֵיא אֲשֶׁר לֹא נִדַּע לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ. וְאָמַר מֵאַחֵר שְׁעָכָשׁוּ יוֹדַע שֶׁתִּכְלִית הַיְדִיעָה הֵיא אֲשֶׁר לֹא נִדַּע לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ, אִיף אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוּ יוֹדַע כְּלוּם, כִּי הֵיא כִּבְר נִדְמָה לוֹ שְׁאֵינִי אֲצֵל זֶה הַתִּכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע, וְעָכָשׁוּ אֵינִי רוֹאֶה אִיף הֵייתִי רְחוֹק מִזֶּה הַתִּכְלִית (וְאָמַר אֲזוֹ בְּלִשׁוֹן גִּנְאִי עַל עֲצָמוֹ, כִּי הַחֲזִיק עֲכָשׁוּ לְכִסִּילוֹת זֶה הַתִּכְלִית שֶׁל זְמַן הַקּוֹדֶם שֶׁנִּדְמָה לוֹ אֲזוֹ שְׁנִיכָה לְתִכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע). כִּי עֲכָשׁוּ נוֹדַע לוֹ שֶׁתִּכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ. וְדְּבָר זֶה גַּם-כֵּן אֵינוּ יָכוֹל לְאָמְרוֹ וּלְכֹאֲרוֹ כִּי נִרְאָה כְּפִשׁוּטוֹ, אִיף בְּאֵמַת רַק עֲכָשׁוּ נוֹדַע לוֹ זֹאת, וְכֵן הַדְּבָר הִרְאִישׁוֹן:

חיי מוהר"ן אות רפג – (מג) אַחֲרֵי זְמַר רַב, בְּקִיץ תַּק"ע, בְּעַת שְׁנִסְעָה לְאוֹמֵינִי, חֲזַר וְסִפֵּר קֶצֶת מִעֵינֵן הַזֶּה וְאָמַר, שְׁאֵין יוֹדְעִים כְּלוּם, הֵינּוּ שְׁאֵין יוֹדְעִים כָּלָל כָּלָל לֹא. וְהַפְּלִיג מְאֹד בְּגִדְלַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר אֵי אֲפָשָׁר לְכֹאֵר, וְאָמַר שְׁאֵין יוֹדְעִים כָּלָל. וְשִׁאֲלָתִי אוֹתוֹ: הֲלֹא כִּבְר אֲמַרְתֶּם זֹאת, וְסִפַּרְתֶּם מִזֶּה, מִעֵינֵן תִּכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע, וְכִבְר בְּאַרְתֶּם כֵּן זֶה, שְׁאֶף-עַל-פִּי שְׁנִיכִין לְזֶה הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדַּע אֶף-עַל-פִּי-כֵן עֲדִין אֵין יוֹדְעִים כְּלוּם כִּי כִּבְר נִדְמָה לָכֶם שְׁנִיכִתֶּם לְזֶה הַתִּכְלִית וְכוּ' וְכֵן-ל. עֲנָה וְאָמַר מִי יוֹדַע בְּאִיזָה יְדִיעָה הֵיא זֶה הַתִּכְלִית, הֵינּוּ כִּי גַם אֲזוֹ בְּעַת שְׁסִפֵּר זֹאת אַחֲרֵי פֶסַח (שְׁנַת תַּקִּס"ה) לֹא זָכָה לְבַחֲינַת לֹא נִדַּע מִמֶּשׁ כִּי-אִם בְּאִיזָה יְדִיעָה, הֵינּוּ שְׁבִאֲוֹתָה הַיְדִיעָה זָכָה לְהַתִּכְלִית אֲשֶׁר לֹא נִדַּע. וְכִנְיָתוֹ כִּי יֵשׁ יְדִיעָה לְמַעַלָּה מִיְדִיעָה, הַשְּׁגָה לְמַעַלָּה מִהַשְּׁגָה, גְּבוּהָ מִעַל גְּבוּהָ. וְאֲצֵל כֵּן יְדִיעָה וְהַשְּׁגָה עַד לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה הַתִּכְלִית הֵיא אֲשֶׁר לֹא נִדַּע. וְאָמַר אֲזוֹ גַּם מַעַת שִׁינְצָא מִבְּרִסְלָב עַד עָכָשׁוּ (שְׁהֵיא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא שְׁהָה רַק בְּעֶרְף אִיזָה שְׁעוֹת כִּי אֲזוֹ לֹא נִסַּע עֲדִין רַק בְּעֶרְף שְׁלֹש פֶּרֶסְאוֹת) שׁוּב אֵינוּ יוֹדַע. הֵינּוּ שְׁגַם בְּאֵלוֹ הַשְּׁעוֹת זָכָה לְבַחֲינַת אֵינוּ יוֹדַע. וְהֵבִין דְּבָרִים אֵלוֹ כִּי הֵם דְּבָרִים עֲמָקִים וְעִלְיוֹנִים וְגִבּוּהִים מְאֹד, אֲשֶׁר יִלּוֹד אִשָּׁה שְׁנִיכָה לְהַשְׁגוֹת כָּאֵלוֹ לְתִכְלִית הָאֵמַת. וְעֵינִי לְעֵיל (סִימָן רטו) מִזֶּה שֶׁבְּעֵינֵן זֶה בְּבַחֲינַת אֵינוּ יוֹדַע הֵיא חֲדוּשׁ מִפְּלֵג מְאֹד כְּאֲשֶׁר נִשְׁמַע מִפִּי הַקְדוּשׁ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין מִי שִׁיבִין עֵינֵן זֶה כִּי עוֹלָה לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא מִנְעָתִי לְכַתְּבוֹ, שְׁאִם יִזְכָּה יְבִין וְיִבְחִין קֶצֶת כֵּן חֲדָה וְחֲדָה לְפָנֶם מִה דְּמִשְׁעָר בְּלִבָּהּ, וְיִיכַל לְהִבִּין עַל-יְדֵי-זֶה מַעַט דְּמַעַט גְּדֻלַּת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

* כו אייר עד ג' סיון תשפ"ו

(במראה מקומות נעורתי בביתור של הרב אליהו עטיה לשיחות הר"ן)

² רבנו יצא מברסלב ביום שלישי ד' אייר תקע מיד אחרי תפילת ותיקין ואחרי כשלש פרסאות התחיל לדבר משיחה זו. (חיי מוהר"ן אות רי ואות רפג וימ"א' מז)

שיש"ק חדש ח"א אות תקצח – א. ובהיותו יושב על העגלה, דבר אז רבנו עם מוהרנ"ת שיחה נוראה מגדלת הבורא יתברך שאי אפשר לבארה בכתב; ובתוף שיחתו הקדושה מגדלת הבורא יתברך, נכנס על ידי זה לדברי התחזקות ודברי תנחומין וכמה שיחות נאות קדושות מאד המחיות את הנפש מאד לחזק את כל אחד ואחד, והפליג מאד בגדל מעלת התשובה, ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: "גאט איז גרויס (ג-ר-י-ס) – מען ווייסט גאר נישט! סע טוהען זיך אויף דער וועלט אזוינע זאכן – מען ווייסט גאר נישט! אפלו אין אייער זאך, וואו אהין איטליכער איז געפאלן, סע פארהאנדן אבער אזוי א זאך וואס סע איז גאר עפעס אנדערש" – "השם יתברך גדול – ואין יודעין כלל! ומשך תבת ג-ד-ל' בנעימות נפלא למעלה, ואי אפשר לציר זאת בכתב כלל!; אפלו בענין שלכם, שכל אחד נפל למקום שנפל וכו', אבל יש בנמצא ענין כזה שנתהפך הכל לטובה, כי לגדלתו אין חקר. ואפלו בשנופלים מאד חס ושלום, וכל אחד נפל למקום שנפל רחמנא לצלן, אף על פי כן יחזק את עצמו ואל ייאש עצמו לעולם, כי גדלתו יתברך שגבה מאד, למעלה מהתורה, ששם יכול הכל להתתקן וכו', כי תשובה גבוהה למעלה מהתורה, על כן אין שום יאוש בעולם, כי אם יזכה יהיו נעשין מעוונותיו ענין אחר לגמרי, וכמו שאמרו חז"ל (יומא נו): שנתהפכין העוונות לזכיות. ויש בענין זה סתרי נסתרות, רק הכלל שמכל הנפילות והירידות שבעולם רחמנא לצלן יכולים לשוב אליו יתברך בנקל, כי לגדלתו אין חקר, ויש ענין שנתהפך הכל לטובה". שאל מוהרנ"ת את רבנו: "אבל איך זוכין לזה?" והשיב לו רבנו הקדוש: "כולין לבוא לזה, ובלבד שלא יתיאשו עצמן מן הצעקה ומתפלה ובקשה, רק לעסק בצעקה ותפלה ותחנון וכו'" – "אבי מע איז זיך נישט מיאש פון שרייען; מע שרייט, מע בעט", ולא יתיגע לעולם, עד שיבוא לזה, לעלות וכו', כי עקר התשובה היא צעקה וזעקה להשם יתברך, ושלא יהיה מיאש עצמו מלצעק ולזעק אל ה' ברחמים ותחנונים ולהתחנן ולהתפלל אליו יתברך תמיד, ועל ידי זה יתהפך הכל לטובה".

עוד עיי"ש ח"א באות תקצח אריכות בענין זה מאות ב' עד אות ה'

גרסת רבי נפתלי תלמיד רבנו לסוף שיחה ג'

גם הפליג מאד בגדל מעלת התשובה, ואפלו בשנופלים מאד חס ושלום למקום שנופלים, אף על פי כן אסור ליאש עצמו, כי עקר התורה הוא שהשם יתברך הזוהר לעשות אלו המצוות ושלא לעשות עברות חס ושלום, ובשעוברין חס ושלום אינה עברה – איז מועיל תשובה, ותשובה היא בחינה שהיא גבוהה למעלה מן פגם העברה. ואי אפשר לבאר ענין זה, כי הוא דברי נסתרות, רק והכלל שמכל הנפילות והירידות שבעולם רחמנא לצלן יכולים לחזור אליו יתברך, כי לגדלתו אין חקר; רק שלא יהיה מיאש עצמו מלצעק אל ה' ולהתחנן ולהתפלל אליו יתברך תמיד: (חיי מוהר"ן כתב יד רבי נפתלי)

עין עוד שיש"ק חדש ח"ג אות תתכב

עד כאן השיחות

לקוטי הלכות

בענין תכלית הידיעה שלא נדע

או"ח נפילת אפים הלכה ד' אות טו – כי אי אפשר להשיג שום השגה אמיתית בהשגת אלקותו יתברך, כי אם בשזוכה לקבל ולהמשיך כח המסדר והמישב, שנמשך מבחינת 'בתר', שהוא בחינת המונע והמעכב את המוחין, שעל ידי זה עקר השגת אור האין סוף בבחינת 'מטי ולא מטי', שעל ידי זה נעשין התשעה היכלין הנ"ל כנ"ל. וזה הכח של המסדר והמישב אין זוכין כי אם על ידי עשיה ועובדא דיקא, דהיינו על ידי עשיית המצוות בשמחה כנ"ל, ואז דיקא זוכה להשיג אור האין סוף על ידי הרדיפה והמעכב דיקא, בבחינת 'מטי ולא מטי' כנ"ל, שזהו בחינת 'תכלית הידיעה אשר לא נדע'. וזה התכלית אין מי שזוכה כי אם הצדיקים הגדולים במעלה מאד, כי אף על פי שהכל אומרים ש'תכלית הידיעה אשר לא נדע', אבל אין מי שיגיע פרוש דבר זה בשלמות כי אם מי שאוחז בזה, דהיינו שזוכה לזה על ידי מעשיו הטובים, כאשר הבנתי מפי רבנו ז"ל, כמבאר בשיחותיו הקדושים (שיחות הר"ן סימן ג; חיי מוהר"ן סימנים רפב רפג). ואז בשזוכה לזה, אז הידיעה והעדר הידיעה הכל אחד, כי על ידי שניהם דיקא נגמר הידיעה וההשגה, כי שניהם אחד, בבחינת: 'תכלית הידיעה אשר לא נדע', שהלא נדע' בעצמו שהוא העדר הידיעה, הוא בעצמו הידיעה. ובאמת אין מי שיבין ענין זה בשלמות כי אם הזוכין לזה, אשרי להם. כי הידיעה והעדר הידיעה הם בחינת הרדיפה והמעכב, שבאמת שניהם אחד, כי על ידי שניהם דיקא נמשך ההשגה בבחינת 'מטי ולא מטי', ועל כן באמת ההשגה הזאת הוא בחינת השגת התשעה היכלין הנ"ל, דלית מאן דקימא בהו ולא מתדבקין ולא ידיעין וכו' (זהר נח דף סה.). שזהו בחינת 'תכלית הידיעה אשר לא נדע' כנ"ל.

או"ח ראש חודש הלכה ז' אות כב – כי עקר התשובה על ידי שמבינים שאין יודעין כלל, רק מתחזקים בבה הצדיקים שיגיעו מה שיגיעו והשיגו מה שהשיגו עד שהגיעו באמת לתכלית הידיעה דלא נדע. לא כמו הרבה שנדמה להם שיודעים חכמות ואומרים גם כן 'תכלית הידיעה דלא נדע', ואינם שמים אל לבם שעדין לא התחילו לידע כלל, כי רק החכמים הצדיקים הגדולים הגיעו באמת לתכלית הידיעה דלא נדע, וגם הם השיגו בכל פעם התכלית הזו דלא נדע יותר ויותר וכו', כמו שכתוב אצלנו כמה שיחות נוראות בזה (שיחות הר"ן סימן ג, וחיי מוהר"ן סימן סו ורפב).

קושיות

א. הפליג מאד בגדלת הבורא יתברך שמו – צ"ע מה רוצה להשמיע לנו הרי פשיטא שאין חקר לגדולתו. נראה שזה המשך לשיחה א' שדוד המלך אמר אני ידעתי כי גדול ה' וכו'. וכאן רבנו אומר זאת על עצמו, ונראה כוונת רבנו לתת לנו הרגשה בזה כל אחד כפום מה דמשער לביה. כי מרוב הסתרה אנו צריכים להתאמץ להרגיש עד כמה הוא "נמצא מאד" וכו', וכמו שהוא אין סוף כלפי חוץ העולם הוא גם אין סוף כלפי פנים העולם, שאוחז ומקיים ונמצא בכל

¹ תהילים פרק מז (ב) אלהים לנו מחסה ועז עזרה בצרות נמצא מאד:

חלק וחלקיק הקטן ביותר⁷ ונשאר אין סוף כמו שהיה לפני בריאת העולם. ואפילו רק בגוף האדם לבד נעשים בכל רגע דברים נפלאים בתזמון נפלא מאד⁸. וראה תורה יז⁹ שהצדיק מגלה בכל פרט בבריאה את רצונו ית' מדוע נברא באופן זה הכל בשביל ההתפארות שלו מישאל ועי"ז מגלה יראה ואהבה. ויש לצדיק תענוג נפלא מהגילויים¹⁰ האלה מעין עולם הבא בעולם הזה.

ב. שֶׁאֵפֶלֶוּ בְּשִׁמְגִיעֵין לְהִתְכַּלִּית שֶׁל הַיְדִיעָה דְּהִינֵּו "לא נדע", אִף־עַל־פִּי־כֵן עֲדִין אֵין זֶה הִתְכַּלִּית. פִּי זֶה הִתְכַּלִּית הוּא רַק בְּאוֹתָהּ הַיְדִיעָה, אֲבָל בְּהַיְדִיעָה הַגְּבוּהָ מִמֶּנָּה עֲדִין לֹא הִתְחִיל בָּהּ כָּלֵל. – צ"ע הרי כל מה שלמעלה מהשגתי הוא הלא נדע שלי ואיזה מדרגות יש בלא נדע. נראה כוונתו שביחס למה שרבנו משיג, דהיינו הרבה מדרגות למעלה מהשגתינו. ורוצה לומר לנו אתם לא יודעים מה ועד כמה אתם לא יודעים. ודמי לעומד בבקעה שרואה רק את הסובב הקרוב אליו. ואילו העומד בהר רואה סובב אותו במרחק עצום הרבה יותר, ואע"פ שגם הוא יש סוף למה שרואה, אבל אומר לזה שבבקעה אתה לא יודע עד כמה אתה לא רואה, כי אני רואה הרבה יותר ממך ועדיין אני רואה כלום ממה שיש באמת מעבר לאופק. וכעין זה ראה בלק"ה¹¹ שצדיקים הם לפנים מן המלאכים וזיכין שלהמלאכים היא סוף השגתם ושואלים איה מקום כבודו? מראה להם הצדיק שגם שם מלא כל הארץ כבודו.

⁷ כידוע שאטום שהוא החלקיק הקטן ביותר של כל חומר, מורכב מחלקים קטנים אחד במרכזו והאחרים סובבים אותו במרחק שהוא יותר גדול מהם ביחד, ולבד ממה שבאמת האין גדול מהיש גם אין שום הסבר מה מחזיק אותם להיות סובבים את המרכז שהרי החק הטבעי הוא שסיבוב הוא סיבה להתרחק מהמרכז. נמצא שהוא ית' "נמצא מאד" בכל חלקיק, ואוחז ומסבב ומדמה לנו את האין ליש.

⁸ ראה ספר והיית אך שמח (מנדלבוים) עמ' 146

⁹ תורה יז אות א – כי הצדיק מבקש ומחפש תמיד לגלות הרצונות של השם יתברך. כי יש בכל דבר רצון השם יתברך, הן בכלל הבריאה, דהיינו מה שהשם יתברך רצה לברא את העולם בכלל, וכן בפרטי הבריאה, בכל דבר ודבר בפרט, יש רצון השם יתברך, דהיינו מה שהשם יתברך רצה שזה הדבר יהיה כך: בתמונה הזאת ובכח הזה ובטבע הזאת, ודבר אחר יש לו תמונה אחרת וכח אחר וטבע והנהגה אחרת. והצדיק מחפש ומבקש תמיד אחר אלו הרצונות, להשיג ולידע רצון השם יתברך בכל דבר, כגון: מפני מה היה רצון השם יתברך שהאין יהיה לו כח וגבורה כזו, ובזו התמונה, ובזאת הטבע והנהגה שיש לאין, ולהפך, יתוש קטן הוא חלש כח מאד, ויש לו טבע ותמונה והנהגה אחרת. וכן בפרטי פרטיות, כגון בהאריה בעצמו: מפני מה זה האיבר של האריה צורתו כך, ויש לו כח וטבע כזאת, ואיבר אחר יש לו צורה אחרת וכח וטבע והנהגה אחרת. וכן בשאר כל הברואים שבעולם – דומם, צומח, חי, מדבר – שבכלם יש שנויים רבים לאין מספר בין כל אחד לחברו, וכן בכל אחד ואחד בעצמו יש בו שנויים רבים בפרטי פרטיות בין כל איבר ואיבר, וכיוצא בזה בעשבים ואילנות ושאר פרטי הבריאה, שבכלם יש שנויים רבים מאד בתמונותיהם ובכחותיהם והנהגותיהם; והכל היה מחמת רצון הבורא יתברך שמו, שרצה שזה יהיה כך וזה כך. והצדיק מחפש תמיד אחר אלו הרצונות, ומשיג ומוצא אותם על ידי ההתפארות שמוצא בישראל בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. בכל איבר ותנועה של כל אחד ואחד מישאל כנ"ל, על ידי זה יודע ומשיג כל הרצונות של השם יתברך שהיה לו בכל הבריאה, בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות, כי כל הרצונות של כל הבריאה, הכל היה בשביל ההתפארות של ישראל כנ"ל, וכל דבר ודבר נברא ברצונו, בזה הכח ובוזה הטבע והנהגה, כפי ההתפארות שיש בכל אחד מישאל. נמצא, כשיודע ומוצא ההתפארות שיש בישראל, בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות, יודע כל הרצונות שיש בכלל הבריאה ובפרטי הבריאה ובפרטי פרטיות. (כי ההתפארות שהשם יתברך מתפאר בישראל הוא שרש הבריאה, הינו: כלליות ההתפארות של כלליות ישראל, מה שהשם יתברך מתפאר עם כלל ישראל, זהו שרש כלליות כל הבריאה בכלל; וכן פרטיות ההתפארות, מה שהשם יתברך מתפאר עם כל אחד מישאל בפרטיות, זהו שרש של אותו דבר הפרטי של הבריאה, שנברא בשביל זה ההתפארות; וכן בפרטי פרטיות, שההתפארות שהשם יתברך מקבל בפרטי פרטיות מכל איבר ותנועה של כל אחד מישאל, זהו שרש של פרטי פרטיות של הבריאה, דהיינו של כל איבר ואיבר בפרטי פרטיות של כל נברא ונברא. והכלל, כי עקר הבריאה היה בשביל ההתפארות שיתפאר עם ישראל, וזה ההתפארות הוא השרש והחיות של כל הבריאה בכלליות ובפרטיות ובפרטי פרטיות, כי כל הרצונות של השם יתברך בבריאת עולמו, בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות, היה כפי ההתפארות שמקבל מישאל בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. כי כלליות הבריאה נבראת בזאת התמונה ובוזה הסדר והנהגה שיש לכלליות הבריאה, כפי כלליות ההתפארות שמקבל מכלל ישראל; וכן כל דבר בפרט נברא בזה התמונה ובוזה הטבע, כפי פרטיות ההתפארות שמקבל מכל אחד מישאל בפרט וכן בפרטי פרטיות כנ"ל. ועל כן הצדיק, על ידי שמוצא ההתפארות שהשם יתברך מקבל מישאל תמיד, בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות, על ידי זה הוא יודע טעם כל הרצונות שהיה להשם יתברך בכל הבריאה, בכלל ובפרט וכו', כי כל הרצונות של הבריאה בכלל וכו' היה כפי ההתפארות שיקבל מישאל בכלל וכו' כנ"ל. והבן הדברים היטב, כי הם דברים עמוקים מאד, ומזה תוכל להבין גדלת הבורא יתברך וגדלת ישראל וגדלת הצדיקים אמתיים, איך הם מסתכלים בעולם, שיוודעים בכל עשב ועשב וכן בכל נברא שבעולם טעם תמונתו וכחו והנהגתו בפרטי פרטיות, וכנוצר לעיל – על כן הארכתי לחזר הדברים. עכ"ל.

¹⁰ ראה שיש"ק ח"א אות תקכו – בעת שאמר רבנו ז"ל התורה יז הלך עם מוהרנ"ת לט"ל, ואמר לו וזאת אין לך עסק מפני מה עשב זה יש לה תמונה כזו ועשה זה יש לה תמונה אחרת, וזה כבר תענוג גדול מהתאנה. דאס איז שוין א גרעסערער תענוג וויא די תאנה.

¹¹ לקוטי הלכות נטילת ידים לסעודה ובציעת הפת הלכה ו' אות עח – וזהו בחינת החלוק שבין השגת 'מה' של הצדיק בחינת משה לבין השגת 'מה' של המלאכים דרי מעלה, שהצדיק צריך להאיר בהם בחינת 'מה' שעדיין אין יודעים כלום. והדבר קשה לכאורה, הלא גם קדם שבא הצדיק והאיר בהם היו אומרים תמיד 'איה מקום כבודו', כמו שאומרים: 'משרתי שואלים זה לזה איה' וכו'. וכמו שמוכח זה בהתורה הנ"ל. ואם כן, מה זה שהצדיק מאיר בהם ומודיע להם שעדיין אינם יודעים בידעתו יתברך שזהו בחינת 'מה' הלא גם מתחלה הודו בעצמם שאינם יודעים ואמרו 'איה' וכו'. שהוא בחינת 'מה' כנ"ל. אף החלוק הוא על פי הנ"ל, כי המלאך נקרא 'עומד' – שאינו יכול לעלות מדרגא לדרגא, כמוכח. אבל האדם הבעל בחירה בשווכה לעמוד בנסיון בזה העולם שנעשה צדיק – יכול לעלות מדרגא לדרגא. עד שיכול לבוא להשגות גדולות ועצומות. כי זוכה בכל פעם להשיג המקיפין שלא היה משיג מתחלה, שזהו בחינת שממשיך מבחינת 'איה' לבחינת 'מלא' וכו' כנ"ל, עד שיכול להאיר בדרי מעלה ודרי משה ביותר ויותר, כי בכל פעם שהוא משיג מקיפים גבוהים ביותר ויותר, הוא מאיר בכל פעם בדרי משה יותר ויותר. שאפילו הנפולים והירודים מאד שלא היה יכול בתחלה להאיר בהם ולהודיעם כי עדיין הם 'איה' וכו', עתה על ידי השגתו המקיפין יותר הוא מאיר גם בהם כי ה' אתם גם עתה כי 'מלא כל הארץ כבודו'. וכן מאיר בהדרי מעלה יותר, שמאיר בהם בחינת 'מה חמית' שהוא בחינת 'איה', הינו שמאיר להם ומודיע להם שעדיין אינם יודעים כלום. הינו כי בתחלה היו סבורים שיוודעים איזה ידיעה, רק שלמעלה מידעתם אי אפשר להשיג, על כן הם שואלים 'איה' וכו' שזהו בחינת (יחזקאל א. יד): "והחיות רצוא ושוב", שפרש רש"י: שמתנשאים בכל פעם להסתכל למעלה מהקיע אשר על ראשם ושבים וחוזרים תוף מאימת הבורא יתברך וכו', אבל הצדיק מודיע להם, שמה שנעלם מהם ונרמה להם ששם מסתתרת ידיעת הבורא, ולמעלה מזה הוא

ג. מה פירוש תכלית הידיעה שלא נדע? הרי באנו לעולם כדי לדעת אותו/ו^ט ואיך אפשר לומר שהתכלית היא שלא נדע אותו. נראה כמאמר החכם/ אילו ידעתי הייתי, וראה תורה פג תניא/א^י שתכלית הידיעה שלא נדע הוא

בחינת 'איה' שאי אפשר להשיג – זאת ההעלמה הוא יודע היטב, כי הוא יודע היטב מה שנועלם מהם ויודע עוד יותר ויותר, רק הוא יודע שאי אפשר להשיג, דהינו שאפילו בעצם נוראות השגותו, עדין יש מקיפים גבוהים יותר שאי אפשר להשיג, כי תכלית הידיעה אשר לא נדע וכו'. נמצא, שמודיע להם לכל הדרי מעלה שאינם יודעים כלום, דהינו שגם מה שהוא יודע – הם אינם יודעים. וכן מודיע להם בכל פעם, שזהו בעצמו בחינת עולם הבא שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי שבת ו, ט): 'עתידין צדיקים שיהיה מחצתן לפנים ממלאכי השרת, והמלאכים ישאלו אותם מה פעל אל', כמובא מאמר זה שם, הינו שהמלאכים ידעו אז שאינם יודעים מה שהצדיקים יודעים, כי הידיעות שהצדיק ממשיך מבחינת 'איה' לבחינת 'מלא' ממקיף לפנים, אצלם הוא בהעלם, והצדיק צריך להודיע להם כל זה. וכן בכל פעם. וזהו בעצמו בחינת 'מה פעל אל'. 'מה' בחינת 'איה', בחינת העלמה. 'פעל' בחינת פעלה ובריאה, בחינת 'מלא'. והצדיקים ידעו 'מה פעל אל' שהוא בחינת שממשיך בכל פעם מבחינת אין ליש 'מה' ל'מלא', ממקיף לפנים, והמלאכים ישאלו בכל פעם זאת מהצדיקים שיודיעו להם כל זה וכו'ל:

שם אות עט. וזהו ענין מה ששמעתי ממנו ז"ל (שיחות הר"ן רכה), כי יש שגדמה להם שמתקמת ידיעתו יתברך אחר עולם הגלגלים, ויש שיודעים שיש עולמות גבוהים יותר, אבל אחר כך מסתימת ידיעתם, וגדמה להם שלמעלה מזה הוא בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. אבל באמת "גבה מעל גבה שומר" וכו' (קהלת ה, ז), כי יש צדיק שיודע כל אלו הידיעות שגדמה להם שאי אפשר לידע אותם, אבל האינו יודע שלו. בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע שלו – זה עמק נורא ונשגב מאד וכו', כי אצל המחקרים מסתימת הידיעה אצל הגלגלים, שלמעלה מהם אינם יכולים לדבר כלל, ואפילו עד הגלגלים הם תועים ונבוכים ברב הדברים, אבל למעלה משם נדמה להם שהוא כלו רוחניות אלקות, והוא בחינת תכלית הידיעה אצלם, שלפי דעתם זהו בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. אבל הצדיקים המקבלים האמיתיים, כל ידיעתם מתחיל משם ולמעלה, דהינו מעולם הגלגלים שהם הרקיעים ולמעלה, כי אמר, שבמקום שמתקמת חכמת המחקרים לגמרי, משם מתחיל ידיעת הקבלה האמתית. אבל אמר, שגם המקבלים הגדולים שגלו השגות עצומות גם בעולם האצילות ולמעלה בשרשי האצילות וכו', גם שם יכולין לעלות ממעלה למעלה וכו'. ועל כן אף על פי שכל החכמים ואפילו המחקרים מודים שתכלית הידיעה הוא אשר לא נדע, אבל 'לא כל אפיין שוין', כי רבם אינם יודעים כלל מה שאינם יודעים, והם בבחינת אינו יודע שאינו יודע יותר ויותר, כמובן למשכיל מדברינו הנ"ל. ועין עוד במקומות אחרים משיחות כאלו (חיי מוהר"ן סימן רפג), ומהם תוכל להתבונן ותעמד מרעיד מאימת הבורא יתברך.

^ט **תורה לג אות ד' –** כי המדות הם עצומים לאלקותו, כדי שנוכל להשיג אותו על-ידי מדותיו, כמו שכתוב בזה הקדוש (פ' בא דף מב): בגין דישתמודעין לה; כי בלא מדותיו אי אפשר להשיג אותו. ומחמת האהבה שאהב את ישראל, ורצה שיידבק בו ויאהבו אותו עמו מזה העולם הגשמי, הלביש את אלקותו במדות התורה. וזה בחינת של תר"ג מצוות, כי השם יתברך שער בדעתו שעל ידי המצוה הזאת נוכל להשיג אותו, ועל ידי זה צמצם את אלקותו ודקא באלו התר"ג מצוות.

תורה לו אות א כי עקר הבריאה היא בגין דישתמודעין לה (וזה בא דף מב), כמו שכתוב (ישעיהו מ"ג): לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו:

לק"ה השכמת הבקר ד' ב' – ועל כן צריכין להתגבר מאד לעמד בבקר השכם כדי לעסוק בתורה ועבודה כדי שיגדל ויעלה ויעורר בחינת השחר הנ"ל. בחינת חכמה תתאה הנ"ל, בבחינת (תהלים נ"ז) עזרה כבודי וכו' אעירה שחר. כדי שיזכה לבחינת השגת אלקות להפיר אותו יתברך אשר לכך נוצרנו, כי כל אדם מכרח שיבא לזה, כי רק בשביל זה בא לעולם. וכל העולמות נבראו רק בשביל זה בגין דישתמודעון לוי:

עיין תורה ב' תניא שזה ע"י התורה שמורה לו ית' תמיד. **עי"ש אות וא'** ימי חנכה הם ימי הודאה, כמו שכתוב: וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל וכו'. וימי הודאה זה בחינת שעשוע עולם הבא, כי זה עקר שעשוע עולם הבא להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך ולהפיר אותו יתברך, שעל ידי זה סמוכים וקרובים אליו יתברך, כי כל מה שיודעין ומפירין אותו יתברך ביותר, סמוכים אליו ביותר, כי שאר כל הדברים יתבטלו לעתיד בלם, בבחינת: 'כל הקרבנות בטלין, חוץ מקרבן תודה' (מדרש רבה, צו פרשה ט, אמור פרשה כז, עין שם), שלא ישאר לעתיד, רק בחינת תודה והודאה, להודות ולהלל ולרדת אותו יתברך, כמו שכתוב (ישעיה י"א): "כי מלאה הארץ דעה את ה' פנים לים מכסים", שזה כל שעשוע עולם הבא: **שם אות וב'** ובחינת תודה, שהוא שעשוע עולם הבא, זה בחינת הלכות, כי ההלכות שזוכין ללמד, בפרט מי שזוכה לחדש בהם, זה בחינת שעשוע עולם הבא, בבחינת (נדה עג): 'כל השונה הלכות בכל יום, מביטח לו שהוא בן העולם הבא'. כי כשנתחדש הלכה, נתחדש שכל ידיעה, והדעת הוא עקר שעשוע עולם הבא כנ"ל:

^י **ראה ספר העיקרים** (רבי יוסף אלבו) – מאמר שני סוף פרק ל' – ובוה נשער בגדול השמחה והערבות שיש אצלו ית' בהשגת עצמותו שיש בו שלמיות בלתי (ובעל) תכלית וכל אחד מהם נצחי בלתי בעל תכלית בחשיבות וע"כ אי אפשר שישג עצמותו שום נמצא זולתו כמו שאמר החכם כששאלו אותו אם היה יודע מהות האל, והשיב אלו ידעתי הייתי, כלומר אין מי שישג עצמותו, אלא הוא יתברך עם היות מציאותו נגלית מצד מעשיו תכלית ההגלות ישתבח מי שנצחנו בשלמותו ונעלם ממנו חוץ הראותו כמו שיעלם מחלושי הראות השגת אור השמש ונעימותו וחסרון השגתם לא יורה על העדר מציאותו ותכלית מה שנשיג ממנו יתברך שאי אפשר להשיגו כמאמר החכם תכלית מה שנדע כך שלא נדעך:

דרשות הר"ן – באמצע הדרוש הרביעי – ואחר שהודה לו הש"י זה, היה מתחייב שישב משה לשאלתו הראשונה שיודיענו דרכי, כדי שיהיה רצוי בהם להתפלל על ישראל אם יחטאו. כי אם לא כך ישוב חשש הש"י למקומו, והיה יותר טוב לישראל שיפרד הש"י מהם, ולפיכך חזר לשאלתו הראשונה, אלא ששאל אותה בענין יותר רחב מפני (שראה) שהיה עת רצון. ואמר, הראני נא את כבודך, ולא כוון בזה משה להשיג אמתת עצמות הש"י כמות שהיא, כי חלילה לו למשה שיבקש זה. כי כבר באו מופתים גמורים שאין עצמותו גלויה אלא לעצמותו, ושהוא מן הנמנע חילוף זה. וכבר נשאל אחד מן החכמים מהו הבורא, והשיב, אלו ידעתי הייתי. אבל ממה שהשיבו הש"י ואמר כי לא יראני האדם וחי, נראה שהיתה שאלתו של משה ששיגנו עורנו מחובר בגוף ונפש כמו שתשיגנו הנפש אחרי הפרדה (מהגוף), ושלא ימנעו הגוף בדבר מה. והש"י השיבו שזה בלתי אפשר, ואמר כי לא יראני האדם וחי. וזהו דעת רז"ל שאמרו בחייהם אין רואין אותו אבל רואים אותו במיתתם.

עיין תורה כא אות יא – ועקר החיים נצחיים יהיה לעתיד מחמת הדעת, שירבה הדעת, שידעו הכל את ה', ועל ידי הדעת יכללו באהודותו, ואז יחיו חיים נצחיים כמוהו, כי על ידי הידיעה נכללים בו, כמאמר החכם: 'אלו ידעתי, הייתי'. ועקר הידיעה יהיה לעתיד,

מאמר שלמה המלך אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, שפירושו, שזה בעצמו החכמה מה שאני יודע שהשגתו רחוקה ממני. וזה קמ"ל רבנו דלא דמי מי שלא התחיל לדעת אותו ולמי שידע הרבה, כי מי שלמד וזכה להכיר פעולותיו ודרכיו וכו' יש לו הרבה יותר הרגשה במה שלא יודע, ממי שלא למד הרבה. וכנ"ל בתורה יז שמתבטא ביראה ואהבה.

ד. גם הפליג מאד בגדל מעלת התשובה. – צ"ע מזה הקשר לגדולתו ית' הנ"ל. אולי עפ"י הידוע שמדת החסד נקראת גדולה, ולפ"ז מזה שהפליג בגדולתו ית', הכוונה למדת חסדו, שגם בה יש בחי' תכלית הידיעה שלא נדע, כי אין סוף לרחמי, ועיקר רחמנותו ית' היא שברא תשובה, ובחי' תכלית הידיעה שלא נדע שיש לנו בהשגת חכמת הקב"ה היא גם תכלית הידיעה שיש בהשגת רחמנותו שעל ידי התשובה. וכל צדיק שמשיג יותר בלא נדע משיג גם יותר בגודל רחמנותו ית'.

ה. מצד החכמה והנבואה החוטא ימות/י²⁷ ואפילו מצד התורה שהיא אחד עם הקב"ה (וזהו ויקרא עג) החוטא שוגג יביא קרבן ויתכפר, אבל רק הקב"ה בעצמו אמר שאפילו מזיד, בהרהור תשובה כבר נקרא צדיק גמור/י²⁸. כי ברא תשובה שהיא עיקר מדת חסדו הנפלאה, כדי לגלות מדת טובו ורחמנותו שזה היה עיקר סיבת הבריאה כמבואר בתחילת תורה סד/י²⁹ עפ"י עץ חיים/י³⁰. הביאור בזה נ"ל כי התשובה סותרת את

כמו שכתוב (שם י"א): "כי מלאה הארץ דעה", ומחמת הדעת לא יחסר כל טוב, ויהיה כל טוב, כמאמר חז"ל (פסחים נ): 'אטו האידינא לא אחד הוא? ותרצו: לעתיד כל הטוב והמטיב'.

כוזרי חלק חמישי אות כא – וזהו ההפך בין מה שנעשה על ידי משה ובין מה שעשו החרטמים בלטיהם, אשר אם היו מחפשים עליהם היו מוצאים התחבולה, כמו שאמר ירמיה: "הכל המה מעשה תעתעים בעת פקדתם יאבדו", רצונו לומר: אם תפקדם ותחפש עליהם יהיו לאפס. והענין האלהי כל אשר תחפש עליו תמצאנהו כהוב הנקי, וכאשר נגיע אל המדרגה הזאת נאמר כי יש שם בלי ספק ענין שאיננו גשמי מנהיג כלל הגשמיים, ודעותינו נלאות מחקר עליו, אם כן נבחר בפעליו יתברך ונעמד מספר עצמו, כי אלו היינו משיגים אמתתו היה זה חסרון בו.

א" תורה פג תנינא – וקדשת שבת זה בחינת תכלית הידיעה, ותכלית הידיעה שלא נדע. ובשביל זה שבת נקרא תכלית שמים וארץ, ותכלית זה בחינת (קהלת ז"ב:ג): אמרתי אחכמה, והיא רחקה ממני, הינו זה עקר החכמה – שישפיל שרחוק ממנו החכמה: ותכלית הזה הוא עקר המקום, הינו בחינת מקומו של עולם, שזה התכלית הוא המקיף את כל העולם שנברא בחכמה, כמו שכתוב (תהילים ק"ד:ב): כלם בחכמה עשית.

י' ילקוט שמעוני יחזקאל פרק יח רמו שנח – הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לחכמה חוטא מהו ענשו א"ל (משלי יג כא) חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו ענשו, א"ל (יחזקאל יח ד') הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מהו ענשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מהו ענשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו הה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך.

צ"ע כי שאלו לחכמה היא חכמת שלמה. והרי היה גם נביא. ושאלו לנבואה היא נבואת יחזקאל, שהיו נביאים גדולים ממנו. ושאלו לתורה צ"ע הרי היא חכמת הקב"ה ואחד עמו ומדוע לא אמרה כמוהו. ועוד הרי בתורה כתוב ויתוודו את עוונם הרי שגם דעת תורה שיש תשובה. וצ"ע הרי התורה היא נבואת משה רבנו ומדוע בחר המדרש בנבואת יחזקאל דווקא.

כ" כמבואר בקדושין מט: – התקדשי לי על מנת שאני צדיק – אפילו רשע גמור – מקודשת, שמה הרהר תשובה בדעתו. ועי"ש מראית העין (לחיד"א) – על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמה הרהר תשובה. לכאורה יש להעיר דאם הוא רשע גמור על הרוב עבר על כריתות ומיתות ב"ד ולא מהניא תשובה ויום הכפורים עד אשר יבואו עליו יסורין ואיך קאמר דמקודשת שמה הרהר תשובה אפילו שידענו שהתורה בחר"ט אנוש חרטה גמורה לא סגי עד דאיכא יסורין. וי"ל דמוכח בירושלמי דגם על כריתות ומיתות ב"ד כשהכיר בחטאו והרהר תשובה והצדיק עליו את הדין התחילה הכפרה אך גמר הכפרה לא הוי עד שיבואו עליו יסורין וכי"כ הרב פרי חדש ז"ל במים חיים בהגהות הרמב"ם ה' תשובה. וא"כ מעת אשר הרהר בתשובה הרי זה צדיק גמור אלא שעדיין לא נגמרה הכפרה עד שיבואו עליו יסורין: ורבינו ירוחם נתיב כ"ב ח"ד כתב דיש מפרשים דאם הוא רשע לבריות כגון גזלן וכיוצא אינו צדיק עד שישב הגולה ויש מפרשים כיון שהרהר להשיב נקרא צדיק ע"ש ומסתמך כל הפוסקים נראה כיו"מ בתרא. ועמ"ש בקונטרס טוב עין סימן ו' דף י"א ע"ב:

יד תורה סד אות א – כי השם יתברך מחמת רחמנותו ברא את העולם, כי רצה לגלות רחמנותו, ואם לא היה בריאת העולם על מי היה מראה רחמנותו. ועל כן ברא את כל הבריאה מתחלת האצילות, עד סוף נקדת המרכץ של עולם הגשמי, כדי להראות רחמנותו. וכאשר רצה השם יתברך לברא את העולם, לא היה מקום לבראו, מחמת שהיה הכל אין סוף, על-כן צמצם את האור לצדין, ועל ידי הצמצום הזה נעשה חלל הפנוי, ובתוך החלל הפנוי הזה, נתהוו כל הימים והמדות, שהם בריאת העולם (כמ"ש בעץ חיים בתחילתו).

טו מבוא שערים (להארי"ל) – שער ראשון חלק א פרק א – כיון שהכל אור א' בהשואה לא היה בו שום שם או כינוי כי השם מורה על דבר קצוב ומיוחד להכיר הפרש שבין ספירה זו לחברתה אמנם כיון שהכל אור אחד לא היה שייך בו שם או כינוי או אות או נקודה ולא שום דמיון ותמונה כלל. וגם לא נוכל לכנותו בכינוי רחום או חנון כו' כי מכיון שלא היו נבראים על מי ניכר רחמנותו וכן בשאר (השינויים) (הכינויים) (נ"ל צמח) וזה נזכר בפרשת פנחס דף רנ"ז ע"ב וז"ל אף הכי מרי עלמא קודם דברא עלמא ובריאן דיליה למאן אתקרי רחום וחנון או דיין כו' ע"ש. אמנם כאשר עלה ברצונו הפשוט להאציל העולמות להוציא כחותיו מן הכח אל הפועל כי איננו יכול להקרא מלך או רחום או חנון או דיין וכיוצא אלא לאחר בריאת העולם כמ"ש במבוא שערים או הוצרך תחלת הכל לברוא המקום והחלל הפנוי לשיאצל אח"כ העולמות תוך החלל ההוא כאדם הבונה בית חתנות לבנו ואח"כ מכניסו לתוכו ועושה לו חופה ובתחילה ברא ועשה המקום של כל העולמות כלם מראשית א"ק ע"ס עולם העשיה ואח"כ ברא עולמות עצמם. והנה אחר שהא"ס היה בתחילה ממלא מקום כל העולמות שברא אח"כ ולא היה או מקום פנוי הוצרך שא"ס בעצמו יצמצם מציאותו ואורו ויניח מקום פנוי להאציל בתוכו העולמות.

וזהו פנחס רע"מ דף רנז: פקודת תליסר, קריאת שמע, ואית למנדע, דאיהו אתקרי חכם בכל מיני חכמות, ומבין בכל מיני תבונות, וחסיד בכל מיני חסדים, וגבור בכל מיני גבורות, ויועץ בכל מיני עצות, וצדיק בכל מיני צדקות, ומלך בכל מיני מלכות, עד אין סוף עד (ס"א בתר) אין חקר: ובכל אליו דרגין, בחד אקרי רחמן, ובחד אקרי דיין, והכי בכמה דרגין עד אין סוף: (ושואל) אי הכי אם כן שאנו מייחסים דין ורחמים באין סוף, שני אית בין רחמן לדיין ולפי זה נמצא שיש שינוי בין רחמן לדיין, ולפי זה נמצא שהא"ס ב"ה משתנה ממדה אל מדה, ואין זה אחרות פשוטה, ומשיב

כוונת הבריאה שהיא כדי לגלות מדת טובו בדרך של שכר ועונש על הבחירה, להפקיע מנהגא דכסופא, שהנהגה זו מחייבת הנהגה של מדה כנגד מדה. שע"כ מצד חכמה תתאה ואפילו הנבואה החוטא ימות, ובמתן תורה התחדש תורת משה שיביא קרבן ויתכפר לו. וגם זה חדוש גדול בכח התשובה אבל רק לשוגג. והנה הקב"ה אומר יעשה תשובה ויתכפר לו, ואפילו בהרהור בלבד כנ"ל, וצ"ע הרי סותר את כל כוונת הבריאה. וצ"ל כי תשובה היא מסירות נפש שמודה ועוזב, ומשנה דרכו והקליפות לא בקל מניחות לו שעל כן צריך סיעתא דשמיא כמבואר במנחות כט:י"ט על כן עולה התשובה עד להנהגת הרחמים הגדולים למעלה מהנהגת העולם הרגילה, ואעפ"כ אינה מכפרת אלא את עוון המרד והקלקול שקלקל למעלה, אבל מה שקלקל בנפשו צריך עדיין הרבה מירוק ועמידה בנסיונות ושפיכות דמים של בזיונות כמבואר בתורה ו'. כדי להפשיט מעצמו את כל הבגדים הצואים שגרמו עוונותיו כמבואר בתורה יד. ועל זה אומר רבנו שהעיקר לא להתייאש ואז יש ענין שנתהפך הכל לטובה, וזדונות נעשים זכויות.

ו. וְכַל אֶחָד נָפַל לְמָקוֹם שֶׁנָּפַל רָחֳמָנָא לְצִלָּן, אִף־עַל־פִּי־כֵן אָסוּר לֵיאֹשׁ עֲצָמוֹ. כִּי תִשׁוּבָה גְבוּהָ לְמַעְלָה מִן הַתּוֹרָה, – צ"ע הרי הקב"ה והתורה אחד (זוהר ויקרא עג) וכיצד יתכן שהתשובה גדולה יותר. וראה בתורה קה שיש לו ית' רחמים גדולים ורחמים פשוטים, דהיינו שהקב"ה מתגלה בשתי פנים, פנים קטנות של רחמים פשוטים, שבהם מנהיג את העולם מדה כנגד מדה והיא חכמת התורה שיש עונש על כל חטא עוון ופשע. ויש שכר על כל מעשה טוב. והיא חכמת התורה תתאה שבה מנהיג את העולם. אבל יש פנים הנקרא אריך אנפין, שהיא הנהגה לפנים משורת הדין שהיא חכמת תורה עלאה/י"ו ומשם יש פתח תשובה לכל יהודי/י"ז ע"י שעוצר ומחליט לשוב, על זה אמרו חז"ל שתשובה מגעת עד כסא הכבוד ואזי מקבל סיעתא דשמיא מעולם התשובה שבבינה עלאה, שהיא למעלה ממדת המשפט של חכמה תתאה שהיא תפארת התורה שלנו. ומה שאמר שהתשובה למעלה מהתורה הכוונה לתורה הנהגת את העולם שהיא חכמה תתאה מדת המשפט שהיא מדת התפארת, כי התשובה למעלה ממנה מבינה עלאה שהיא כתר דועיר אנפין, דהיינו חכמה עלאה של אריך אנפין.

אלא קודם דברא עלמא אלא קודם שברא האין סוף ב"ה את העולם, **אתקרי הוא בכל אלין דרגין** היה הוא נקרא בכל אלו המדרגות, כי כיון שהיה רוצה לברוא את העולם, בהכרח שהיה צריך להמשיך אל הנבראים הרחמים והדין, כדי שלא ימצאו בלי סדר ובלי הנהגה, אבל בו בעצמו אין בו שום שינוי, והכל הוא על שם בריין דהו עתידין להבראות על שם הבריות שהיו עתידות להבראות, ר"ל מצד הנבראים שיבראו על ידו יש מאין, מתייחסים אלו השמות והכנויים אליו. **דאי לאו בריין דעלמא** שאם לא היה ברצונו הפשוט לברוא בראים בעולם, **אמאי אתקרי רחום דין** למה הוא נקרא רחום ודין, אם אין על מי לרחם ואת מי לדון, **אלא** מוכרח לומר שנקרא **כן על שם בריין דעתידין** על שם הברואים העתידיים להבראות, אבל בו בעצמו אין שום שינוי ח"ו, כי הפעולות אינם נמצאים בעצמותו, אלא ממה שנמצא ממנו אל זולתו.

^{טו} **מנחות דף כט:** – ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאבסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייל בהך לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (משלי ג-לד) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו.

^י **ראה תורה סא אות ו'** – והתורה שהיא יוצאת מחכמה עלאה, **פי אורייתא מחכמה עלאה נפקת (זוהר בשלח דף סב), ואין יכולה לקבל מחכמה עלאה, כ"אם פשיש לה שלמות.** ושלמות התורה, היא על-ידי תורה שבעל פה, כי תורה שבעל פה אין לה שלמות, כ"אם על-ידי תורה שבעל פה. ועל-פני על-ידי הספרים הנ"ל, שנתחדשים על-ידי המחלקת, בבחינת: וספר כתב איש ריבי, בבחינת: עשו ספרים הרבה אין קץ, על-ידי זה נשלם התורה. ואין התורה בבחינת (שמות כד): לוחות האבן – שמקבלת הארה מבחינת אבן שתיה. כי כל דבר שבעולם, יש לו צמצום אחר בכמות ואיכות, וכל הצמצומים שבעולם, כלם נרשמים באבן שתיה, שממנו השתת העולם, וכלם מקבלים ממנו, ושם המתקת כל הדינים, כי הוא בבחינת חכמה עלאה, בבחינת קדשי קדשים. כי השכל נקרא קדש, וכלם מקבלים ונכללים בבחינת קדשי קדשים, שהוא בבחינת חכמה עלאה, שכלול מכלם. ומשם המתקת כל הדינים, בפרטיות ובכלליות.

^{י"א} **אע"פ שמצינו תשובה גם אצל הגויים כגון העיר ננוה,** אבל עיקר התשובה היא לישראל. ויש מחלקים שגוי רק כששב בכל לבו ואילו ישראל מביא קרבן ושב אפילו לא בכל לבו (ראה ילקוט ראובני מטות אות מ' שבלעם ביקש לשוב ולא התקבלה תשובתו. אולי כי לא היה בכל לבו). ויש מחלקים (קובץ הערות כא כד) שבכל עברה יש מרד וקלקול וגוי לא מקלקל ותשובתו מתקן רק את המרד ואילו תשובת ישראל מתקן את המרד וגם את הקלקול כי עוקרת למפרע את החטא. וראה **משחת שמן ח"ד** אות יב (על בראשית יא לב) שמביא לזה ראייה מתרח, דכתיב באברהם אבינו (בראשית טו טו) **"ואתה תבא אל אבותיך בשלום"** ואמרו (ב"ר לד ד) מכאן שתרש שב בתשובה (ראה רמב"ן ורש"י בראשית שם). ואעפ"כ פרש"י עה"פ (בראשית יא לב) **"וימת תרח בחרן"** כיון שהיה רשע נקרא מת וכדי שלא יאמרו שאברהם פגם בכבוד אב. נמצא שאע"פ ששב נקראת מת משמע שמת בתשובה ולא תיקנה תשובתו למפרע. דהיינו אפילו רק את המרד לא תיקן למפרע אלא מכאן ולהבא שיהיה לו חלק לעוה"ב. (צ"ע משמע מדבריו שגם את המרד לא מתקן למפרע וצ"ע כי הקובץ הערות רק כתב שכיון שלא מקלקל גם לא מתקן את הקלקול למפרע) אמנם עיין שם שיש סוברים שבגוי לא נתחדש תשובה כלל.

עיין חבצלת השרון לר' מרדכי קרליבך פ' בראשית (ג' כג) בנושא קושיית המנח"ח אם גוי שייך בתשובה שהקשה מאנשי נינוה. ששואל מדוע לא הואיל תשובת אדה"ר שלא ימות? ומבאר עפ"י מסילת ישרים שהתשובה חסד. והקשה קובץ הערות (אגרות ג) מקדושין מ: שהתוהה על הראשונות מאבד מה שעשה מצד הדין, ותיירץ שכל עבירה יש בה תיקון העולמות ומעשה המרד, ומעשה המרד נמוק מצד הדין, אבל שקלקול העולמות יחזור לתיקונו זה מצד החסד. אלא שמה שהעולם נפגם ע"י עברה של יהודי, זה התחדש במתן תורה, לכן חלק זה של תשובה אינה בגוי, כיון שלא מקלקל, אבל מועילה רק לבטל המרד. כדמצינו באנשי נינווה, אמנם זה רק בתשובה בכל לבו, ודווקא לפני גזר דין, אבל אחרי גזר דין לא שייך תשובה לגוי. ואדם הראשון כל נשמות ישראל היו כלולות בו היה העולם תלוי בו, ונתקלקל בחטאו, אבל כיון שהיה קודם מתן תורה, לא נתחדש עדיין תשובה המיוחדת לישראל שמתקנת את הפגם, לכן לא חזר לתיקונו בתשובה אלא מעשה המרד.

חבצלת השרון שם כתב שמה שמדת הדין אמרה החוטא ימות זה רק בישראל כיון שקלקל בעולמות. כוונתו למה שמבואר בירושלמי ששאלו לנבואה מה דינו של חוטא ואמרה (יחזקאל) הנפש החוטאת היא תמות. ושם שאלו להקב"ה ואמר יעשה תשובה. משמע שגם זה רק בישראל. וצ"ע הרי תשובה קדמה לעולם? וצ"ל שהכוונה לישראל שעלו במחשבה תחילה.



שיחה ג'

הפליג מאד בגדלת הבורא יתברך שמו, ואי אפשר לבאר זאת בכתב.

ואמר: פי לגדלת הבורא יתברך אין שעור, שאע"פ שהוא אחד פשוט הוא הכח הפועל את כל האין סוף פעולות המשתנות/ט, פי נעשים דברים נוראים בעולם, נפלאים ונוראים מאד ושנויים וחדושים רבים ונפלאים/כ, ואין יודעים כלל. הינו שעדין אין יודעים שום ידיעה כלל כלל לא. נראה ממה שנקט הבורא דייקא ולא כינוי אחר להקב"ה, שעיקר כוונתו לנפלאות הבריאה, אפילו הגשמיים, שכמה שאנו יודעים עדיין אין אנו יודעים כלל. וכידוע שכמה שהגויים חוקרים את הטבע וגילו המון נפלאות אעפ"כ מה שגילו הוא מעט מזער ממה שיש באמת. וראה ריש תורה יז כיצד הצדיק הגדול משיג בכל פרט בבריאה מדוע נברא בצורה ואופן מסויים לפי ההתפארות שרוצה שחזרו אליו מכל פרט בבריאה והשגה זו היא תענוג נפלא/כא. ועיין תורה יח כיצד הצדיק משיג בכל פרט בבריאה את התכלית שלו ועי"ז זוכה לחיים טובים ונפלאים מעין עולם הבא/כב.

מכאן נראה שעובר לדבר בעיקר על גדולת ה' ית'.

אע"פ שגם בטבע הבריאה אע"פ שיש לה סוף, כמעט אין סוף לחקר כי בכל חלקיק יש עוד עולם שלם של בריאה מקרוסקופית, ולכל חלקיק מלאך שמקיים ומנהיג אותו.

וגם מה שמובא/כג "פי תכלית הידיעה אשר לא נדע" [כד/כה], הינו גספון אצל כל ידיעה וידיעה, הינו שאפילו בשמגייעין להתכלית של הידיעה/כו, דהינו היכן שלגבינו הוא כבר לא

^ט כמבואר בתורה ב תנינא אות ו' – וזה פנגד השכל האנושי, להבין זאת בשכל האנושי, שפעולות משתנות יהיו נמשכין מאחד הפשוט יתברך ויתעלה, כי בשכל האנושי אי אפשר להבין זאת. רק על ידי שבת שאנו זוכין, שנתן לנו השם יתברך מתנה גדולה, כמו שאמר רבותינו, וזכרונם לברכה (שבת י): 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה', על ידי זה נתגלה אחדות הפשוט. כי שבת מורה על אמונת היחוד, שאנו מאמינים, שכל הפעולות משתנות נמשכין מאחד הפשוט יתברך, שברא כלם בששת ימי החל ושבת בשבת. נמצא שעל ידי שבת נתגלה אחדות הפשוט יתברך.

נראה כוונתו ששבת מוכיח שדייקא השביתה מהעשיה היא שרש לכל העשיות כי דייקא מכח השבת נעשים ששת ימי עשיה בבחי' ה' הוא האלקים. ועל כן א"א לשכל אנושי להבין זאת כי א"א להבין בשכל אנושי שדייקא העדר עשיה הוא השרש לעשיה, וכיו"ב שהצורה שרש לחומר, וכיו"ב שז' מדות שרשן בג' ראשונות. וזה היחס בין מקיף לפנימי, דהיינו שאינו ביחס כלל אלא מהות אחרת ביחס רוחניות לגשמיות. זה נראה עומק כוונתו. ורומז לדברי האור החיים בראשית ב' ג' שביאור הפסוק שבעשת הדברות ששת ימים עשה ה' הוא כפשוטו שעשה רק ששה ימים ובכל שבת מתחדש נפש לששה ימים נוספים.

^כ זו תוספת שהוסיף מוהר"ת בלקוטי עצות הנ"ל בשיחות.

^{כא} כנ"ל בקושיא א'

^{כב} ראה מעדני מלך (בשם רבי לוי יצחק בנר זצ"ל) – ענין השיחה (בחי' מוהר"ן אות ח') ששח רבינו בעת שגילה ראשי פרקים מתורה י"ח, שאמר "היום חייתי חיים שלא חייתי מעולם חיים כאלו" וכו'. יש לבאר שייכות שיחה זאת לתורה זו, כי מבואר שם מענין השגת התכלית של כל התכליתין, שהוא שעשוע עולם-הבא, שעליה נאמר "עין לא ראתה" וכו'. אבל הצדיקים יש להם תפיסה בזה, עי"ש. וענין שעשוע עולם-הבא הוא עיקר החיים כנודע, ועל-כן יחיו אז חיים נצחיים (עי' תו' כ"א), ובוודאי שבהשגה זו יש מדרגות עד אין-סוף, וככל שהצדיקים משיגים בזה, הם זוכים לחיות חיים יותר עליונים במעלה, כפי השגת ותפיסת התכלית הזו בשכלם:

^{כג} ראה תורה כד אות ח' – ובשעשוע ומתקן את המישוב והמסדר, שהוא הפתר, כראוי, והמחזין רודפין להשיג האור אין-סוף, והפותר מעבב את השכל כדי לישוב את השכל, ועל-ידי הדיפה והמעבב, איז מפה המחזין בהמישוב והמסדר, ונעשין היכלין לאור אין-סוף. ואף-על-פי-כן לא ידע ולא אתידע, כמובא בזה פרשת נח (דף סה): ומגו האי פריסא ברדיפה דהאי מחשבה, מטי ולא מטי. ופריסא, זה המסדר והמישוב, שהוא בחינת פתר, שהוא פרוס בין הנאצלים לבין המאציל. ואתעבידו תשע היכלין, דלאו אנון נהורין, ולא רוחין, ולא נשמותין, ולית מאן דקמא בהו, ולא מתדבקין, ולא מתידעין. ודע, שזה תכלית הידיעה, פי תכלית הידיעה – דלא ידע. וזה בחינת (ישעיהו נ"ח:א): והשביע בצחצחות נפשך; כי אורות אלו, הם הצחצחות, שהם למעלה מהספירות, אשרי מי שזוכה שירדף מחשבתו להשיג השגות אלו, אף-על-פי שאין יכולת ביד השכל להשיג אותם, כי לא מתדבקין ולא ידעין; ותשעה היכלין אלו, נעשין על-ידי הבטישה, שמבטשין המחזין בפתר בשעת רדיפה. והמחזין הם תלת, וכל אחד כלול מתלת, כי נכללין בשעת רדיפה. ושלש פעמים שלש, הם תשעה, וזהו תשעה היכלין:

ותורה ז' תנינא אות ו' – כי כל הזמן של כל העולם הזה כלול, מה שהיה ומה שיהיה, הוא כלול אין ואפס נגד יום אחד, ואפילו נגד רגע אחת של עולם הבא, שהוא יום שכלו ארץ. ושם אין שום זמן, כי הוא בחינת למעלה מהזמן, רק סדר הזמנים שיש שם הם בחינת השגות של המקיפים. שיש מקיפים שהם בחינת ימים, ויש מקיפים שהם בחינת שנים, בחינת תקופות הימים (שמואל א א"ב), תקופות השנים (שמות ל"ד:כב ודברי הימים ב כד); ואלו המקיפים שיש שם, הם בחינת סדר הזמנים שם. והשגות מקיפים הללו זה עקר התענוג והשעשוע של עולם הבא; אשרי מי שזוכה להשיגם. וזה בחינת תכלית הידיעה, פי תכלית הידיעה אשר לא נדע. כי השגות אלו המקיפים, שהם בחינת שעשוע עולם הבא, זה בחינת (תהילים ל"א:כ): מה רב טובך אשר צפנת ליראך, כי הם הם רב טוב הצפון וטמון

נִדְעַ', אֶף-עַל-פִּי-כֵן עֲדִין אֵין זֶה הַתְּכָלִית. כִּי זֶה הַתְּכָלִית דִּהְיִינוּ 'הָלֵא נִדְעַ' הוּא רַק בְּאוֹתָהּ הִידִיעָה, אָבֵל בְּהִידִיעָה הַגְּבוּהָ מִמּוֹנָה שֶׁהִיא ה'לֵא נִדְעַ' שֶׁל מִדְרָגָה הַקּוֹדֶמֶת, עֲדִין לֹא הִתְחִיל בָּהּ פֶּלֶל, עַל כֵּן הִיא כּוֹלֵה לֹא נִדְעַ אֲצִלוֹ, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּשְׁגִּי עוֹד מִדְרָגָה מַעֲלִיהָ וְגַם לוֹ יֵשׁ "לֹא נִדְעַ" בִּמְדִרָגָה שֶׁמַּעֲלִיהָ, וְכֵן לְמַעֲלָה מַעֲלָה. מִדְרָגוֹת רַבּוֹת וְיֵשׁ צָדִיק שִׂוְדַע הַרְבֵּה יוֹתֵר וּמִשְׁגִּי הַרְבֵּה מִדְרָגוֹת לְמַעֲלָה מְכּוֹלֵם, וְיוֹדַע יוֹתֵר מְכּוֹלֵם עַד כִּמָּה רַחוּקָה תְּכָלִית הִידִיעָה שֶׁלֹּא נִדְעַ. וְרֹאה תוֹרָה מ' תִּנְיָנָא שֶׁעַל כֵּן הַחֲכָמָה נִקְרָאת מִרְחָקִים כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ד' כ"ג) אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהִיא רַחוּקָה.

נִמְצָא שְׁלֵעוֹלָם אֵין יוֹדְעִין אֶפִּילוֹ מַעֲט מִזְעִיר מִהֶאֱמַת פֶּלֶל פֶּלֶל לֹא, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן דִּהְיִינוּ אַע"פ שֶׁתְּכָלִית הִידִיעָה הִיא שֶׁלֹּא נִדְעַ, אֵין זֶה הַתְּכָלִית, כִּי עֲדִין לֹא הִתְחִיל פֶּלֶל לִידַע בִּידִיעוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִזֹּאת הִידִיעָה שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֶל הַתְּכָלִית שֶׁלֹּא נִדְעַ וְכו'. רוצה לומר שאע"פ שתכלית הידיעה היא שכלל לא יודע, עדיין יש מדרגות רבות שאפשר לדעת ועל כן עדיין אתה לא יודע עד כמה אתה לא יודע. כי בכל השגה שזוכה משיג עוד יותר עד כמה אינו יודע. כמשל מי שעולה במגדל וכל קומה נשקף לו אופק רחוק גדול יותר. ועיין לק"ה/כ"י שיש בזה מדרגות נפלאות זו למעלה מזו עד שנכלל הנדע בלא נדע, וזוכה להשיג נפלאות באור האין סוף בבחי' מטי ולא מטי/כ"ט.

וסתום מעין כל. וזהו: מה רב טובך – מה דיקא, כי הם בחינת מה, בחינת: מה חמית מה פשפש, בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. וזה בחינת שפע הפתר, כי פתר הוא בחינת מקיף, כמו שכתוב (שופטים כ' מ"ג): פתרו את בנימין וכו'.

כ"ד ספר בחינות עולם לרבי ידיעה בדרשי (שנת ק) (מהדורת ברלין תרפ"ו וורשא תרכ"ד דף כא.) פרק יג אות לג, ספר העיקרים (רבי אלבו שנת ר) מאמר ב' סוף פרק ל', ועיין לקמן תורה פג תנינא ותורה ו' תנינא ושכחי הר"ן אות לה ושיחות הר"ן אות ג' ובעש"ט עה"ת פ' נח עמוד התפילה מקור מים חיים שם אות קנו בשם פורת יוסף ששמע מהבעש"ט שתי בחי' בזה. תולדות יעקב יוסף פרשת בלק – אות ג.

כ"ה ספר בחינות עולם פרק יג (לרבי ידיעה בדרשי שחי בזמן הרשב"א מאה הראשונה לאלף השישי והלך בדרך הרמב"ם בדעותיו) וזה לשונו – תכלית מה שנדע כך שלא נדעך, ואולם נדע היותך נמצא. זה חלקינו מכל עמל ההשתכלות וידיעות ההשקפה, לבד בהשגת קצת שולליות.

בעש"ט עה"ת פרשת נח אות קס – פירוש המדרש (בפתיחתא דאיכה רבתי סימן ב') 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו', שהוא תמוה. וראה שם מקור מים חיים אות קנו – עוד ביאר כי תכלית הידיעה שלא נדע, אמנם יש שני סוגי שלא נדע, אחד שאינו נכנס מיד לחקור ולידע מאחר דאי אפשר לידע. שני שחוקר ודורש עד שידע שאי אפשר לידע. וההפרש בין זה לזה, על דרך משל, שני בני אדם שרוצין לידע את המלך, ואחד נכנס בחדרי המלך ונהנה מאוצרות והיכלי המלך, ואחר כך לא יוכל לידע את המלך. והשני אמר מאחר שאי אפשר לידע את המלך לא נכנס כלל בחדרי המלך, ולא נודע לו כלום. ובזה יובן, ודאי בשניהם משני הסוגים הנ"ל אותי עזבו מלידע, לפי שאי אפשר לידע, מכל מקום הלואי אותי עזבו מתוך החקירה והידיעה אחר שתורתי שמרו ודברי פי חכם חן, עד כאן לשונו: עיין היטב בתורה כד שתכלית הידיעה שלא נדע לא אומר מוהרנ"ת על השגת הא"ס אלא על השגת אורות הצחצחות.

גם צ"ע למה לא אומרים תכלית הידיעה שמאמין שלא יודע ואם זו הכוונה למה נקרא תכלית הידיעה ולא תכלית האמונה. משמע שזה כח בדעת דייקא. לדעת שאינו יודע, דהיינו להתחבר במדות שכלל אל אי ידיעה, כי בדרך כלל הדעת מחבר בין המח ללב, דהיינו בין השכל שמבין ויודע להתפעלות הלב, וכאן הדעת מחבר בין האי ידיעה להתפעלות הלב, שזה חדוש גדול.

ועיין חסידות מבוארת תולדות אהרן (לרבי אהרן מויזטומר) על פרשת וארא תשעה ע"ש עמ' ד' שמבאר סוד הדעת שהוא היולי כי אינו מדה אלא רק מחבר את המח למדות – ועל דרך העבודה יש עוד דעת שהוא התקשרות האדם במה שאינו משיג. כגון לבורא דלית מחשבה תפיסא ביה כלל. ורק צריך לקשר את השכל ומדות לדבר שאינו משיג. ע"י שמכח הדעת שיודע מציאותו מצד מה שרואה בעולם מציאות שא"א שתיווצר לבדה ע"י יכול להרגיש מציאותו ית' כאילו רואה בעיניו ממש. ועל זה נאמר תכלית הידיעה שלא נדע. וכח זה להאמין במה שאינו משיג עד שיהיה מקושר אליו, בא מכח אור הנעלה נקרא דעת, שהוא אור פשוט בבחינת נשמה בלי גוף (הערה שם – ע"י שער מוחין דצלם פ"ה שהדעת אין בו בחינת כלי כלל, ועיין בבית לחם יהודה על ע"י ח ש"ח פ"ג מה שביאר בזה.), כי מצד השכל עצמו אין אדם יכול לקשר דעתו למה שאינו מבין מהותו, אבל הדעת הוא אור פשוט המתלבש במידות שעל ידו יכול אדם להשיג ולהרגיש גם מה שאינו מבין.

כ"ו עיין לק"ה נפילת אפים הלכה ד' אות טו ועיין תורה פג תנינא ובהערות לתורה סג

כ"ז צ"ע מה כוון לרמוז שכתב וכו'.

כ"ח לקוטי הלכות נפילת אפים הלכה ד אות טו – כי אי אפשר להשיג שום השגה אמיתית בהשגת אלקותו יתברך, כי אם פשוטה לקבל ולהמשיך כח המסדר והמישב, שנמשך מבחינת פתור, שהוא בחינת המונע והמעכב את המחין, שעל ידי זה עקר השגת אור האין סוף בבחינת מטי ולא מטי, שעל ידי זה נעשין התשעה היכלין הנ"ל כנ"ל. וזה הכח של המסדר והמישב אין זוכין כי אם על ידי עשיה ועובדא דיקא, דהיינו על ידי עשיית המצות בשמחה כנ"ל, ואז דיקא זוכה להשיג אור האין סוף על ידי הרדיפה והמעכב דיקא, בבחינת מטי ולא מטי כנ"ל, שזהו בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. וזה התכלית אין מי שזוכה כי אם הצדיקים הגדולים במעלה מאד, כי אף על פי שהכל אומרים שתכלית הידיעה אשר לא נדע, אבל אין מי שידע פירוש דבר זה בשלמות כי אם מי שאוחז בזה, דהיינו שזוכה לזה על ידי מעשיו הטובים, כאשר הבחינו מפי רבנו ז"ל, כמבאר בשיחותיו הקדושים (שיחות הר"ן סימן ג, ח"י מוהר"ן סימנים רפב רפג). ואז בשזוכה לזה, אז הידיעה והעדר הידיעה הכל אחד, כי על ידי שניהם דיקא נגמר הידיעה וההשגה, כי שניהם אחד, בבחינת: תכלית הידיעה אשר לא נדע, שהלא נדע בעצמו שהוא העדר הידיעה, הוא בעצמו הידיעה. ובאמת אין מי שיבין ענין זה בשלמות כי אם הזכין לזה, אשרי להם.

כ"ט כמבואר בתורה כד.

גם הפליג מאד בגדל מעלת התשובה. נראה שסמך ענין התשובה לעניין הפלגת גדולתו ית', כי מדת החסד נקראת גדולה/ל^ז, ועיקר גילוי חסדו ורחמנותו ית' היא התשובה.

עוד נראה ממה שסמך זאת להג"ל שיש מדרגות בלא נדע את ה' ית', קמ"ל שכך גם יש מדרגות בגילוי רחמנותו ית'. וכמבואר בילקוט שמעוני/לא^ז הנ"ל שאלו לחכמה ולנבואה ולתורה ולהקב"ה חוטא מה ענשו? וכל אחד ענה תשובה לפי מדרגתו בגילוי רחמנותו ית' שמצד חכמת שלמה תרדפנו רעה, ומצד נבואת יחזקאל ימות, ומצד תורת משה השוגג יביא קרבן והקב"ה אמר יעשה תשובה. ובפשטות דברו כולם על חוטא דהיינו שוגג. ובאו עוד צדיקים וזכו להכלל בו ית' יותר ויותר וגילו עד כמה היא רחמנותה של התשובה, אפילו על מזיד (כגון מנשה כמבואר במדרש/לב^ז). ועוד אמרו שאפילו אחר/ל^ז ששמע בפירוש מאחורי הפרגוד שובו בנים חוץ מאחר באמת היה זה רק נסיון. ובכל דור ההסתרה גוברת וצריך רופא יותר גדול/ל^ז לתחלואי הדור (תורה לא) והרופא האחרון לפני משיח, רבנו, אמר שאין יאוש כלל, דהיינו שאין עוון ופשע שאין לו תקנה בתשובה, ואע"פ שלכפרה השלימה אפשר שיצטרך יסורים ומיתה/ל^ז, אבל שם צדיק וסיעתא דשמיא עצומה מקבל מיד בהרהור תשובה/ל^ז.

ואפלו פשנפלים מאד ח"ו, על פי המבואר לעיל אולי כוונתו לנפילה מזה בעצמו שלא הפך את הלא נדע לתכלית אלא נשבר מזה שאינו יודע.

וכל אחד נפל למקום שנפל רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן אסור ליאש עצמו. פי תשובה גבוה למעלה מן התורה/ל^ז כי התורה אומרת שרק לשוגג יש כפרה בקרבן/ל^ז, והתשובה חוטפת אפילו את המזיד שהתחרט, ומעלה אותו להתחלה חדשה עם סיעתא דשמיא עצומה, **על-כן אין שום יאוש בעולם!**

^ל ספירת החסד נקרא גדולה – בשער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ו – ובאומרך ויהללו ויברכו את שמך הגדול בו' תכוין להויה דע"ב במלוי יודין הנקרא גדול מצד החסד הנקרא גדולה.

^{לא} **ילקוט שמעוני** נ"ך רמז שנח – שאלו לחכמה חוטא מהו ענשו א"ל חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו ענשו, א"ל הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מהו ענשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מהו ענשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו ה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך.

^{לב} **דברים** רבה ב' ב'. ראה לקמן

^{לג} **ראה** לקמן חגיגה טו

^{לד} **כי אע"פ** שיש ירידת הדורות אבל רשומים שבדור רופאי הנפשות יחידי הדורות הם להפך עולה מדרגתם מדור לדור כמבואר בשער הגלגלים הקדמה לג.

^{לה} **כמבואר ביומא דף פו.** – שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר: "שובו בנים שובבים". עבר על לא תעשה ועשה תשובה – תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר. שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם". עבר על בריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין. שנאמר: "ויפקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". אבל מי שיש חילול השם בידו – אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר: "ונגלה באונו ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו".

^{לו} **כנ"ל מקדושין מט:** המקדש על מנת שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. ועיין תורה ו' שברגע שמומן עצמו לשוב מאיר לו שם אהי-ה מבינה עלאה עולם התשובה לסייע לו לשוב ומעלה אותו לפתח מן הצד שבאות ה' שבו העולם נברא. עי"ש ובתורה קיב.

^{לז} **עיין לק"ה מילה ג' סוף אות ב' – וזה בחינת תשובה שקדמה לעולם (פסחים נד.)**, כי תשובה היא למעלה מהתורה, בחינת חסד חנם הנ"ל, בחינת התורה הנעלמת הנ"ל שהיה מקנים העולם קדם מתן תורה. כי על פי מדת הדין אין מועיל תשובה לשום חטא. כמובא בדברי רבותינו ז"ל (ירושלמי **מפוח ב**, ו), שלפי מדת הדין הנפש החוטאת היא תמות. אף ה' יתברך ראה שאין העולם מתקנים בזה, על כן **הקדים תשובה לעולם**, וגור בחסדו הגדול שמועיל תשובה אפלו אם עבר על כל התורה כלה, ואפלו אם עשה מה שעשה – מועיל תשובה תמיד. ובאמת בחינת התשובה הוא בחינת התורה הנעלמת, (כמבואר בתורה עת תנינא) כי תשובה הוא בחינת יום כפור, בחינת בינה, שהוא עלמא דאתבסיא (זהר ויצא קנד). בחינת התורה הנעלמת, כי מאחר שעבר על דברי תורה, איך יועיל תשובה ואיך יוכל לתקן זאת? אף אז מכרח לעלות על ידי התשובה ולהתתקן על ידי בחינת החסד חנם הנ"ל, שהוא בחינת התורה הנעלמת שהיה מקנים את העולם אפלו בלי קיום התורה, ועל ידי זה נתתקן וחזור להשם יתברך:

^{לח} **בניל** בילקוט שמעוני נ"ך רמז שנח. ששאלו לתורה חוטא מה ענשו? והשיבה יביא אשם ויתכפר לו.

צ"ע אם הכוונה לאשם תלוי הוא לא מכפר אלא מציל מהיסורים עד שיביא קרבן חטאת אם חטא בשוגג בעבירה שחייבים עליה כרת. ואם הכוונה לאשם גולות צריך תחילה להשיב את הגולה. ושאר אשמות: מעילות, שפחה חרופה, נזיר, ומצרע, לא שכית.

פי אם יזכה לתשובה מאהבה יהיו נעשין מעוונותיו ענין אחר לגמרי וכמו שאמר רבנו/לט' יש ענין שנתהפך הכל לטובה/מ'. וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (יומא פו:)/מא: שנתהפכין העוונות לזכויות./מב' נראה הכוונה שאמר "ענין אחר לגמרי", כי הכלל שהקב"ה מנדיג את העולם במשפט מדה כנגד מדה, ועל כן

^{לט} ל"ה שבת ז' סוף אות סג – אבל כבר גלו לנו צדיקי אמת שהאמת לאמתו אינו כן. וזה בחינת בקיאות הנ"ל שצריך כל אדם הרוצה לחוס על עצמו ולילך בדרך הישר, שהעקר הוא לקים אם אסק שמים שם אמה ואציעה שאול הנך, שאפלו בשאול תחיתות סמוכין לה' יתברך ואין שום יאוש בעולם, וכמו שדבר אדמו"ר ז"ל הרבה בזה, שבדאי צריכין לשמר עצמו מן החטא, ואפלו מפגם כל שהוא, אבל אף-על-פי-כן אפלו אם נכשל כמו שנכשל אפלו אלפים ורבבות פעמים, אף-על-פי-כן בכל עת ורגע חסדי ד' לא תמו, ויכולין בכל עת לקרב עצמו לה' יתברך מכל מקום שהוא, כי גדול ה' מאד ולגדלתו אין חקר וכו', ויש ענין שיתהפך הכל לטובה וכו', כמבאר שיחות קדושות אלו בספריו הקדושים, ויותר מזה דבר עמנו פה אל פה. וזה עקר האמת לאמתו, בחינת חותם ב' של בחינת ונפיק, בחינת ואציעה שאול הנך שהוא חותם על חותם ששומר האמת הראשון, בבחינת השומר אמת לעולם (תהלים קמו), כי גם האמת בעצמו צריך שמירה גדולה שלא יטעה על-ידי האמת שלו כנ"ל, וכן בכמה בחינות כמבאר בדרךנו הרבה בזה:

עלים לתרופה – מכתב ריג – זכר מה שאמר אדונינו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה גאט איז גרויס מען ווייסט גאר ניט וכו', אפלו אייער זאך ויהיין איטליכער איז גיפאלין וכו', וכו', אבל יש ענין שנתהפך הכל לטובה, כי לגדלתו אין חקר, ותדע ותאמין באמת כי גם אתה כמו שהוא עתה, כלול בדרךיו הקדושים האלו. ואפלו הגורע ביותר חס ושלום אלפים ורבבות כלול גם כן בדרךיו אלו. והלאה יהיה שומע דברים אלו היה מחיה עצמו בחיי עולם לנצח ולא היה אובר את עולמו,

השתכחות הנפש אות עו – יעקב אבינו כשפגע במקום ההוא על ידי שנתן אל לבו לחזור למקום המקדש ומיד קפצה לו הארץ כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, על ידי זה זכה להשיג אז עצם מעלת האתערותא דלתתא שעל ידי זה תכף בא לו סיוע מלעילא בבחינת הבא לטהר מסייעין לו, ועל כן תקן אז תפלת ערבית שהוא בעת החשך הגמור, כי זכה בגדל קדשתו להוריד את עצמו לעמק הנפילות של כל ישראל בכלל ופרט ושבכל דור ודור עד עקבות משיחא ומאיר בלב ישראל, שאפלו בחשכת לילה ואפלו ממש בגשמייות וברוחניות צריכין להתחזק להתעורר באתערותא דלתתא בצעקה ותפלה אליו יתברך בבחינת מבטן שאול שועתי ולית רעותא טבא דיתאבד ואין שום רצון טוב שצאבדו, וכמו שאמר אדונינו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה, בהשיחה הנוראה שהפליג אז מאד בגדלת הבורא יתברך שאין יודעין כלל, וסיום אז בזה הלשון: אפלו אייער זאך וויא אהין איטליכער איז גיפאלין אבי מע איז זיך ניט מ'אש פין שרייען מע שרייט מע בעט וכו' ואיפה שכל אחד נפל העקר שלא מתאששים מתפלה וצועקים ומבקשים, יש ענין שנתהפך הכל לטובה כי גדול השם יתברך ואין יודעין כלל וכו', ויך והשוב מאד אצל השם יתברך כל התעוררות והתעוררות של כל אדם בכל מקום שהוא, ותכף בשאדם מתעורר באתערותא דלתתא בתפלה ועבודה כל שהוא מתעורר תכף אתערותא דלעילא הרבה ועל ידי זה יש לו כח להתעורר עוד וכמו כן נמשך אתערותא דלעילא יותר וכו'.

^מ ליקוטי תפילות חלק שני תפילה לו אות ותזו: רבנו של עולם "בלעדי אחזה אתה הורני", כי "אני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמר", ואם אמנם בעוונות הרבים פגמתי וקלקלתי הרבה במה שירדתי שהוא נגד רצונך, כי חטאתי עויתי ופשעתי הרבה בכל יום ובכל עת ובכל שעה מנעורי עד היום הזה, ופגמתי וקלקלתי הרבה מאד עם כל זה, ברחמיך הרבים גלית לנו על ידי צדיקך האמתיים, כי "אתה ידוך אלהי גדלת מאד", אשר אין אנו יודעים כלל, כי לגדלתך אין חקר, אשר אפלו נפילתנו איך שנפלטנו כל אחד ואחד להיכן שנפל אף על פי כן גדלתך שגבה מאד, אשר יש ענין ששם נשתנה הכל לגמרי לטובה, כי אין אתנו יודעים עד מה, ועל זה לבד אני נשען ונתלה ונסמך עדין, כי חסדי ידוך לא תמנע, ולא כלו רחמי לעולם:

^{מא} יומא דף פו: – אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מבשול", איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנאמר "ובשוב רשע מרשעו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) והוא יחיה", לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה.

דף על הדף – בערבי נחל (שבת תשובה – תקנ"ב) ביאר בזה, דכאשר שב תשובה מאהבה, עושה תשובה גם על מחשבת העבירות שעשה וא"כ נהיה מחשבה טובה והקב"ה מצרפה למעשה. אך בתשובה מיראה אינו עושה תשובה אלא על המעשה עצמו ולא על המחשבה ע"ש ודפח"ח. וכע"ז בייטב לב (פר' בראשית). **בחתם סופר** ס"פ כי תצא (עמ' ק"ד) כתב דברים נפלאים וז"ל: הנה השב בתשובה שלימה, קודם שיקרב למשפט וכבר נתהפכו לזכויות, ע"כ יבואו עדי נשמתו ואבריו ויעידו שביום פלוני הלכנו לבהכניס וביהמ"ד, אעפ"י שבאותו יום הלכו לטרטאות מ"מ כבר נתהפך לזכות ועשה מזה הליכה לביהמ"ד וכו' ובאו עדי ס"מ ושולחו ומוזימים אותם הרי עמנו הייתם ביום פלוני בבית טרטאות וכו' עכ"ל הזהב ע"ש עוד מש"כ. **בשפת אמת** (לעיוהכ"פ ועוד מקומות) מבאר ענין זה, דכיון דע"י העבירה הוא עושה תשובה, נמצא שהעבירה היתה הסיבה למצות התשובה, לכן נעשה כזכויות. ומבאר עוד שמטעם זה באומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, דכאן הוא להפוך, שמכיון שהתשובה היא סיבת חטא, לכן אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

ראה שערי תשובה שער א אות מה זה לשונו – ולשון למען, כי גדל החטא סבה להודע גדל הצדקה בסליחתו, על כן ימשיל הדבר כאלו היה ראשית חטאת למען יגלה חסד השם וצדקו, בסליחתו ביום שפוטו.

וכן ראיתי בשם הגר"ח שזדון נעשה זכות כיון שרק מכוחו עשה מצוות תשובה על כן הודון מצטרף לזכות מצוות התשובה שלו. וצ"ע א"כ מדוע תשובה מיראה נעשה רק כשוגג וצ"ל כי בתשובה מאהבה רק העבירה היא סיבת התשובה, אבל בתשובה מיראה היראה היא סיבת התשובה, אלא שצ"ע הרי השב מאהבה מסתמא גם בלא החטא היה שב, תשובה על תשובה שהיא רק מאהבה. ואילו תשובה מיראה היא רק בגלל העבירה שירא מהעונש עליה, ומדוע לא מצטרף העבירה לזכות מצוות התשובה.

^{מב} **עין תורה כב אות יא** – וזה (ירמיה נ): ביום ההוא יבקש עון ישראל ואיננו, כי לעתיד יהיה בלוי תשובה, ועל ידי התשובה וזדונות נעשין זכויות (ו), ויהיה נעשה מעברות ישראל תורה, ועל כן יבקשו אז העוונות, כי יבקשו ויחפשו אז אחר עוונות ישראל, איך לזקחין עוד איזה עון כדי לעשות ממנו תורה. וזהו: **ואיננו**, כי יהיו כל העוונות נכללין באין, הינו באין סוף, ששם העוונות נתהפכין לזכויות על ידי התשובה, שזהו בחינות "ירידה תכלית העליה הנ"ל. וזה (הושע י"ד): "שובה ישראל וכו' כי כשלת בעונך", הינו על ידי התשובה יהיה נעשה מהעברות בחינת מכשלה, שהוא התורה, כנ"ל:

מצד החכמה^{מג} "חטאים תרדוף רעה" ומצד הנבואה "הנפש החוטאת תמות", כי החכמה והנבואה הן מדת המשפט^{מד} שבה מנהיג הקב"ה את העולם. וע"י תשובה נעשה "עניין אחר" שנהפך העוון לזכות. ואפילו תשובה מיראה עכ"פ שנעשה המזיד שוגג וקל לכפרה. בלימוד הקרבת קרבן חטאת/מח, וראה אור יקר/מיו שההבדל בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה שהשב מיראה מתפלל ומבקש כפרה אבל השב מאהבה צועק שיזכה לכפרה, על כן גם מי שלא זכה לאהבת ה' ממש במדרגה של צדיק, אבל בכוחו להעמיק בגודל פגם החטא וגודל שפלותו שגרם לחטא ולצעוק בכוונה גדולה צעקה גדולה ומרה עד שיתהפך העוון לזכות.

ויש בענין זה סתרי נסתרות. כיצד התשובה מהפכת את מדת המשפט והדין. וכן גודל הסיעתא דשמיא שזוכה המזמן עצמו לשוב בתשובה, שיש בזה נסתרות שתלויים בחשבונות רבים, שכל אדם נידון לגופו לפי נשמתו ומנהיג יצאה/מיו ומגלגולים קודמים/מח. וראה לק"ה/מט שהנפילות הגדולות ביותר של האדם אפילו למקומות המטונפים ביותר אם הוא קשור לצדיק וארץ ישראל מתברר שבכוונה הפילו אותו כדי לברר משם נצוצות ששום צדיק לא יכול לברר.

רק הפלל: שמפל הנפילות והירידות שבעולם רחמנא לצלן יכולים לחזור אליו יתברך בנקל, ראה תורה ר/י שאפשר שדייקא בתכלית ההתרחקות נמצא קרוב ביותר להקב"ה, עד שבקלות יכול

^{מג} **ירושלמי מכות פ"ב הל' ו' –** אמר רבי פינחס (תהילים כה) טוב וישר למה הוא טוב שהוא ישר ולמה הוא ישר שהוא טוב על כן יורה חטאים בדרך שמורה דרך תשובה. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרו להם חטאים תרדף רעה. שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו אמר להם יעשו תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך יורה לחטאים דרך לעשות תשובה. עכ"ל.

^{מד} **כנ"ל בלק"ה מילה ג'** שמכנה אותן מדת הדין.

^{מח} **כמבואר במ"א** שבזמן שאין בית המקדש להקריב קרבנות מתכפר בלימוד מעשה הקרבנות, כמ"ש ונשלמה פרים שפתינו.

^{מיו} **אור יקר (לרמ"ק) שמות דף כ.** (שער א סימן טו ד"ה ויאנחו בני ישראל) צעקה היא קול ומעוררת הרחמים מהבינה, וקורעת גזר דינו של אדם מכל ימיו, שהם שבעים שנה שבע ספירות, ויש דין בהם וצעקה קורעת גזר דין, אמנם שועה אינה בעלת כח כל כך אלא היא מועילה, ולכן התפילה היא בשלשה הדרגות אלו שלימה, תחילה שועה ליכנס בדבור, ואח"כ צעקה נכנס יותר פנימה, ואח"כ אפי' קול אין לו אלא נאנח בסוד המחשבה, צעקה מושלת על מדת הדין, היא בבינה ולכן מושלת על גבורה הוד מלכות שהם מדות הדין ומהפכם לרחמים, ולאו דווקא מכל ימיו דהיינו אפי' חסד, שלפי דברי ר' יצחק אם גם חסד הסכימה בדין אין צעקה קורעת אלא אנחה או יותר ממנה, ור' יוסי סבירא ליה שצעקה עולה יותר שאפילו בדין הבינה היא מתקנת, וז"ש בעולם הזה דהיינו מה שמושפע הדין מחסד ולמטה משש קצות להנהיג העולם, ובעולם הבא דהיינו אפילו מקורות הדין שנפתחים בבינה הם מתהפכים לרחמים ונסתמין בסוד הצעקה, ולפי זה צריכה לעלות אל החכמה, או אל ג' הראשונות שבבינה, שהכל ענין אחד כדי שתמשול אפילו בעולם הבא למתק דיניה. בשביל צעקה נראה שמכריח ממה שנחל מושלת, וזו אינה ראייה שהרי תפלה ג"כ נחל שאם הוא שב ומתפלל הקב"ה מקבל תשובתו, ואין לומר שאין תשובה שלימה אלא בצעקה, ח"ו שאין שום תשובה חזרת ריקם, והנה ענין זה יובן במה שפי' שזדונות נעשו לו כשגגות, או זדונות נעשו לו כזכויות והנה השב מיראה מתפלל לבד בשועה ולכן תשובתו בעולם הזה, ירצה מתקן מה שעשה בעולם הזה וזדונות נעשו לו כשגגות, כדי שלא תקובל בעולם הבא עד ירצה כשכיר יומם, וזדונותיו ושגגותיו לפניו עד יטהר, ואח"כ יאכל פרי מעלליו הטובים, נמצא שלא נחל בהם עולם הבא, אמנם השב מאהבה צועק וזדונות נעשו לו כזכויות, וממש נחשב כעושה מצוה, ועל יד התשובה מאותם העוונות נחל עולם הבא, מפני שכפי שעור וזדונותיו וצעקתו פתח מקורות מחכמה אל הבינה, וזה טוב לו לטהר ממצוקותיהם תרתי, מצוקות עולם הזה ומצוקות עולם הבא.

^{מז} **ענין יומא כב:** שאל באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו. ועיין שער הגלגולים הק' ז' ד"ה ובוהו תבין מה היתה יראת דוד המלך ועיין שם משמואל לך לך שנת תרפא ד"ה אמרו בגמרא (מועד קטן)

^{מח} **ועיין שער הגלגולים הק' טו (ד"ה והנה הקב"ה חושב מחשבות)** שאיוב סבל כל כך כיון שהיה גלגול תרח

^{מט} **לק"ה ברכת הריח ד' מו –** וזהו בחינת חבל נחלתכם – חבל דיקא, כי בארץ ישראל שהיא בחינת התקרבנות לצדיקים אמתיים בחינת אמונה כפ"ל – שם קשור החבל דקדשה אשר כל מי שמתקרב לשם, דהיינו להצדיק ולארץ ישראל, שעל ידי זה זוכה לאמונה שלמה, אזי הוא קשור להשם יתברך בחבל דקדשה לעולמי עד ולנצח נצחים, אשר לא ינתק ולא יהרס לעולם. בבחינת (הושע יא, ד): "בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה". וכמבאר לעיל באריכות (באות מה), שכל זמן שמשתדלין ומתפשין להתקרב לצדיקי אמת, אזי אפילו אם, חס ושלום, נופלים במו שנופלים אינו נחשב נפילה כלל, כי אדרבא, אז יעלה ניצוצות יותר ממקומות הרחוקים ביותר, וכנ"ל. והוא ממש כמו שמשלשלין אחד על ידי חבל לתוך עמקי מצולות ים ותהומות תחתיות, כדי שיחפש ויבקש שם אוצרות יקרות ואבנים טובות ונפלאות מאד. וכל זמן שהוא מקשר בחבל – לא יהיה נאבד לעולם. כמו כן הוא ממש, שכל זמן שמתקשרין עצמו לצדיקי אמת, ומתגעגעין אחריהם ומתפשין אותם – על ידי זה מקשרין עצמן לחבל דקדשה. ואזי בכל מקום שיורד לשם – יעלה אותו הצדיק משם על ידי החבל דקדשה שמקשר בו. ולא די שיעלה אותו משם, אף גם הירידה והנפילה תהיה תכלית העליה, כי על ידי נפילתו וירידתו למקומות פאלה, יעלה משם ניצוצות קדושות ויקרות הרבה שלא היה אפשר להעלותם על ידי שום צדיק כי אם על ידו דיקא וכנ"ל. וזהו בהיותכם מתי מספר וכו', ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר – הינו שכל זה הוא סוד טלטול ישראל בגלות מגוי אל גוי ומממלכה וכו', שזהו התחיל מימי אברהם אבינו, מעת שנגזר עליו (בראשית טו, יג): "ידוע תדע כי גר יהיה ירעך" וכו', שרמו לו אז גם כל הגליות של כל הארבע מלכויות (עין ב בראשית רבה מד, יז), שכל זה הוא סוד בחינה הנ"ל בשביל לברר ניצוצות מעמקי הקלפות, וכנ"ל.

^י **תורה רו –** ודע שאלו הדרכים המקלקלים והתועים, כשארם תועה בהם, חס ושלום, הרבה מאד, אפשר לפעמים שיתעה מאד ויילך באלו הדרכים הנבוכים, ואזי דיקא מרב תעותו בהם, יתהפך וישוב עד שיהיה סמוך מאד למקומו הראשון, ולא יהיה רק הרחק מעט בינו לבין מקומו הראשון, ובקל על ידי נסיון קל ישוב עוד למקומו, אבל כשהשם יתברך קוראו ומזמין לו הנסיון, אינו מכיר בקול, ואינו חושש לשוב למקומו, וזה הוא החלוק שבין עול ימים לזקן.

לחזור אליו אם רק ירצה. **בי לגדלתו אין חקר.** ועל כן רק צדיק גדול שזוכה לתכלית הידיעה שלא נדע במדרגה גבוהה ביותר, מצליח להבין עד כמה מגודל רוממותו ית' אין הבדל בין הגדול בישראל למרוחק ביותר/כא, וע"י שנכלל בו אוהב גם רשע גדול כמו צדיק גדול/כב, ועל כן מוסר נפשו לקרב את הרחוקים ביותר מה שצדיק אחר שלא זכה לכזו מדרגה של תכלית הידיעה לא מסוגל/כג.

והעקר שהכל תלוי בו: שלא יהיה מ'אש עצמו מלצ'ק אל ה' ולהתחנן ולהתפלל אליו יתברך תמיד/כד. כי אם לא יתיאש אזי הכל מתהפך לטובה/כה, ואין חטא שאין ממנו חזרה בתשובה/כו.

^{כא} **ל"ק נדרים ד' יד** (עפ"י תורה ו' תנינא) – כי הלא לפי גדלת השם יתברך אין ש"ך אצלו כלל לקבל נחת רוח ממעשה האדם, אפלו אם היה הצדיק הגדול, רק שבאמת אי אפשר לנו להשיג זאת, ומאחר שבאמת השם יתברך מקבל תענוג ושעשועים ממעשה בני אדם התחתונים ד"קא, כי ד"קא בשבילם נברא הכל, כי זה עקר שעשועיו בשמתקשר עלמא תתאה בעלמא עלאה, שזה נעשה על ידי בן אדם ד"קא, על כן כל מה שהמדרגה יותר נמוכה, בשעולה איזה נחת רוח לפניו יתברך משם – זה עקר שעשועיו ותענוגיו יתברך. ועל כן 'במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד' (ברכות לד:). מחמת שהבעלי תשובה הם מרימים מדרגות התחתונות ביותר. ועל כן הצדיק הגדול, על ידי שמראה להגדולים במעלה בחינת דרי מעלה שעדין אינם יודעים כלל ממנו יתברך, על ידי זה יכול להראות לדרי משה הנמוכים ביותר שעדין השם יתברך אתם ומקבל נחת רוח מהם. ולא ישגיחו על הדעת והסברות של אלו הגדולים בחינת דרי מעלה שאינם רוצים לקרובם, אדרבא. הם מרחקים אותם על פי דעותיהם וסברותיהם, כי באמת הם אינם יודעים עדין מהשם יתברך, כי זה הצדיק עלה על כלם, כי הוא בחינת משה, שהוא רבן של כל החכמים וכו' (זהר פנחס רלב). וכמו שמבאר שם בתחלת התורה הנ"ל (תורה ו' תנינא אות ד), כי מי שידע בידעת השם יתברך הוא יודע שעקר תענוגיו ושעשועיו יתברך הוא ד"קא בשעולה העבודה של עולם השפל הזה, כי השם יתברך יש לו שרפים ואופנים וכו', עין שם:

עוד ראה חיי מוהר"ן סוף אות רח – אמר המעתיק וכו' עוד שמעתי אז מזהר רבי נפתלי הנ"ל שפעם אחת שאל הוא בעצמו את פי רבנו זכרנו לברכה במה יש לאלו הקלי עולם איזה שיכות והתקרבות אליו מאחר שבאמת הם רחוקים מקדשן מאד מאד בלי שעור ובלשון אשכנז: "מיט וואס האלט'ן זיי זיך אין אייך", והשיב לו רבנו זכרנו לברכה במה יש לכם שיכות והתקרבות אצלי הלא אתם אצלי רק כמו נוצות שעל הבגד שבשנפתח עליהם מיד פורחין ונסתלקין מעליו. ובלשון אשכנז: "אלא מאי מיט וואס האלט איר זיך איר זענט נאר אזוי ווי פערדין אוף אקאפט'ן מען טיט אבלא צוא פליען זייט זיך":

^{כב} **עיין בעש"ט עה"ת** בראשית אות קכא מקור מים חיים שם אות ק – ובריש ס' מדרש פינחס החדש כתב וז"ל, בשם הרה"צ ר' גדליה מליניץ זצלה"ה שאמר בשם רבו הרה"צ המוכיח זצלה"ה אשר משיח יהיה מלמד זכות טוב על כל ישראל אפילו על הרשעים, שהם צדיקים, אז זייא זענין גירעכט, ומחמת הזכות שילמוד זכות עליהם יחזרו בתשובה ועל ידי זה יהיו נגאלים, כי בתשובה נגאלים, והיה אומר, צדיק קטן אוהב רשעים קטנים, וצדיק גדול אוהב רשעים גדולים, אבל משיח יהיה אוהב זכות אפילו על רשעים גמורים, וכל מי שמלמד זכות על כל הברואים הוא מבחינת משיח כו' ע"ש, ולפי שידוע שהרב המוכיח היה נאמן ביתו של הבעש"ט, לכן ברור בעיני שקיבל דבר זה מפי הבעש"ט וז"ע בעזרת הש"ס:

^{כג} **ל"ק נדרים ד' יד** – כי אלו הגדולים במעלה שאינם יכולים לקרב נפשות להשם יתברך, ואפלו כשהם מקרבים נפשות אינם מקרבים רק הגדולים שהם באיזה מדרגה. אבל הנמוכים והמנחים בדיטא התחתונה – אינם יכולים לקרב. כל זה נמשך מהדעת שלהם, מחמת שנדמה להם שכבר הם יודעים איזה ידיעה מהשם יתברך, וכפי ידיעתם את גדלת השם יתברך, אי אפשר לקרב אליו יתברך מרחק ומגשם כזה, בפרט אם הוא פגום מאד, אבל הצדיק הגדול במעלה מאד מאד בבחינת משה, הוא מוסר נפשו בעד כל ישראל, אפלו בעד הגרוע שבגרועים, אפלו בעד פושעי ישראל, ומשתדל ומתיגע כל ימיו במסירת נפש, ומקבל על עצמו יסורים קשים ומרים כדי לקרב כלם להשם יתברך, כי הוא הגיע לתכלית הידיעה אשר לא נדע, וד"קא מחמת זה הוא משיג בהשגתו העצומה שהשם יתברך מקבל תענוג ושעשועים מכל מדרגות התחתונות ביותר, אדרבא כל מה שהדרגה נמוכה ביותר – מקבל ממנה שעשועים יותר ויותר בשעולה לפניו איזה נחת רוח משם, כי זה עקר גדלתו יתברך כשהרחוקים ביותר מתקרבים אליו יתברך, כמו שמבאר במקום אחר (סימן י').

^{כד} **עיין שיחות הר"ן** אמצע אות קכט – ואמר: אפלו בשנפלין לפעמים לתוך רפש וטיט, שקשה לו מאד ליצאת משם, צועקין וצועקין וצועקין! (ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: אין אפלו אז מעפלט אין אה בלאטי אריין שרייט מען אין מע שרייט אין מע שרייט) והגביה ידיו קצת ולא אמר יותר.

ועיין חיי מוהר"ן אות תקסה – (קכב) שמעתי מפיו הקדוש שיחה נוראה מנוראות גדלת הבורא יתברך, ואי אפשר לבארה בכתב. אף אחר-כך נכנס על-ידי זה לדברי התחזקות, שאפלו אם נפלו למקום שנפלו כל אחד ואחד לפי נפילתו רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן יחזק את עצמו ואל יתיאש עצמו לעולם. כי גדלתו יתברך שגבה מאד למעלה מהתורה ששם יכול הכל להתחנן וכו', כי תשובה למעלה מהתורה. ושאלתי אותו אבל איך זוכין לזה. והשיב יכולין לבוא לזה ובלבד שלא יתיאשו עצמן מן הצעקה ותפלה ובקשה, רק לעסק בצעקה ותפלה ותחנון וכו' ולא יתיגע לעולם עד שיבוא לזה לעלות וכו'. כי עקר התשובה הוא צעקה וזעקה להשם יתברך וכו' (ל"ק"ה נדרים ד' אות כז עין שם דברים נפלאים):

ל"ק נדרים ד' כז – כי שמעתי מפיו הקדוש ז"ל, שיחה נוראה מנוראות גדלת הבורא יתברך, ואי אפשר לבארה בכתב. אף אחר כך בתוך שיחתו הקדושה מגדלת הבורא יתברך נכנס על ידי זה לדברי התחזקות – לחזק את כל אחד ואחד שנפלו מעבודתם, אפלו אם נפלו למקום שנפלו, כל אחד ואחד לפי נפילתו להיכן שנפלו רחמנא לצלן, כי גדלתו יתברך שגבה מאד למעלה מהתורה ששם יכול הכל להתחנן וכו', כי תשובה למעלה מהתורה. ושאלתי אותו, אבל איך זוכין לזה. והשיב, יכולין לבא לזה, ובלבד שלא יתיאשו עצמן מן הצעקה ומתפלה ובקשה, רק לעסק בצעקה ותפלה ותחנון וכו', ולא יתיגע לעולם עד שיבא לזה לעלות וכו' (שיחות הר"ן סימן ג).

^{כה} **ל"ק מנחה ז' אות פט** – וזה תקן יעקב אבינו, שהוא בחינת כלל הצדיקים הגדולים כי ממנו יצאו כלם, שבעצם כחו תקן תקנות נפלאות ונוראות מאד, בעת שלן שם במקום ההוא, וירד למקום שירד, בעת שנתו, ומשם עלה למקום שעלה, עד שתקן שאפלו בחשכת לילה ואפלה ממש – יתעורר האדם ברצונות חזקים להתפלל ולשוב להשם יתברך, ולא יתיאש מן התפלה והצעקה לעולם. כמו שהזהיר אדמו"ר ז"ל ואמר: 'רק שלא יתיאש מן הצעקה והתפלה' ואבי מע איז זיך ניט מ'אש פון שרייט, מע שרייט מע בייט וכו' (העקר שלא מתיאשים מלצ'ק, צועקים ומבקשים) (שיחות הר"ן סימן ג), ואז הכל מתהפך לטובה וכו'.

עד כאן ביאור חברותא לשיחה הפליג מאד בגדולת הבורא



בעניין שהעולם נברא כדי שהאדם יכיר את בוראו. ואעפ"כ תכלית הידיעה שלא נדע, כי באמת א"א להשיגו, אלא התכלית שנדע עד כמה אנו רחוקים מהשגתו.

וזהו בא דף מב. – (ה"ג הדמ"ח) ולית ברין דלא אתרשים בהאי שמא ואין שום בריה שאינה נרשמת בשם הוי"ה, בגין לאשתמודעא למאן דברא ליה כלי שתכיר את מי שברא אותה, והאי יו"ד איהו דיוקנא דרישא דכל ברין וזאת ה' של שם הוי"ה היא זכרה הראש של כל בריה, ה' דיוקנא דה' אצבעאן דיימנא וה' דשמאלא ב' אותיות ה' ה' של שם הוי"ה הם זכרות ה' אצבעות של יד ימין וה' אצבעות של יד שמאל, ו' דיוקנא דגופא אות ו' היא זכרה הגוף. ובגין דא אמר לכו אמר הקב"ה ואל מי תדמינוי ואשונה יאמר קדוש פי' הקב"ה שנקרא קדוש אומר לית בכל ברין דאשונה כוונתו אין כל בריה שמהיה שיהיה כמותו, ואף על גב דבראתי לה בדמות איתון דילי ואף על פי שבראתי אותה בדמות אותיות של שמי, עם כל זאת אין הדמיון שיהיה דאנא יכיל למחאה ההיא צורה ולמעבד לה כמה זמנין כי אני יכול למחות זכרה זו ולעשות אותה כמה פעמים בזכרה אחרת, ולית אלוה אחרא עלי דייכיל לממחי (דף מב ע"ב) דיוקני ואין אלוה אחר עלי שיכול למחות את הזכרה שלי, והטעם שהגבראים חתומים בשמו, הוא להורות על היותם נבראים מזה הקב"ה ובידו לבטלם והם חיים מכוחו, אבל אלל הקב"ה לזכר האותיות הוא להורות שכל הגמלאים נמצאו ממנו והוא שורש לכולם ואין שורש אלו, ובגין דא ולכן כתוב פי לא כצורנו צורם פי' שהוא זכרנו ואינו דומה להשירים הממונים שהם זכרי האומות, ואויבינו פלילים ואפילו שגם הם נבראים על פי משפטי הקב"ה בזכרת האותיות, עכ"ל אין להם שום דמיון אלו כלל ח"ו.

ואי יקשה בר נש דהא כתיב ואם יקשה האדם הרי כתוב פי לא ראיתם כל תמונה פי' לא ראיתם בהקב"ה שום תמונה אות כלל, ואין אמרת שיש להקב"ה זכרה ודמות, איהו יתרון ליה האי תמונה חזינא הוא יתרון לו שאפילו שכתוב כי לא ראיתם כל תמונה היינו תמונה ככל תמונה הנמצאים, אבל תמונה זו שהיא תמונה אותיות שם הוי"ה ראינו דהא כתיב ותמונת יהו"ה יביט היינו שבתמונה אותיות שם הוי"ה השיג משה רבינו, ולא בכל תמונה אחרא דברא ויצר באותו אבל לא בכל תמונה אחרת שברא ויצר בכל העולמות ע"י אותיות שם הוי"ה, כי ודאי אין להקב"ה שום דמות וזכרה כלל, ובגין דא אמר ומשום זה אמר הקב"ה ואל מי תדמינוי ואשונה יאמר קדוש, שפירושו שאפילו שהגבראים יש להם דמיון להקב"ה במה שנקרא עליהם שם הוי"ה, עכ"ל אינם שוים אלו יתברך כי הוא אין לו דמות כלל.

ומש"כ ביסעיה שאמר הקב"ה אל הגבאים ואל מי תדמינוי א"ל, ומה דמות תערכו לו שמכאן משמע שאין לנבראים שום דמיון כלל אל הקב"ה, ע"ז אמר דאפילו (ה"ג הדמ"ח) האי תמונה כי אפילו תמונה זו של זכרת אותיות שם הוי"ה שעליה נאמר ותמונת ה' יביט, לית ליה באותריה אין לו להקב"ה במקומו קודם שנתפשט ונתלבש אורו בעשר ספירות, אלא בד נחית לאמלקא על ברין ויתפשט עליהו אלל כשורד לגלות מלכותו על כל הבריות ולהתפשט אורו עליהם, יתחזי לון לכל חד בפום מראה וחזיון ודמיון דלהון אז יתראה לכל אחד מהגבראים הראויים לנבואה כפי מראה וחזיון ודמיון שלהם שהם יכולים להשיג כי כל נביא משיג נבואתו לדעת באלהות כפי מקום שורש נשמתו שמשיג את האלהות, והאי איהו זה מש"כ וביד הגבאים אדמה שלכל נביא נדמה הקב"ה נביא משיג נבואתו לדעת באלהות כפי מקום שורש נשמתו שמשיג את האלהות, והאי איהו זה מש"כ וביד הגבאים אדמה שלכל נביא נדמה הקב"ה כפי מדרגת נשמתו והשגתו, ובגין דא יימא איהו וכשכיל זה יאמר הקב"ה להגבאים, אף על גב דאנא אדמה לכו בדיוקניכו אף על פי שזנבואה אני מתדמה לכם בזכרה גשמית שבה אתם משיגים אותי, עכ"ל אל מי תדמינוי ואשונה שאין זכרה זו שיהיה אלו כלל.

דהא קדם דברא קדשא ברין הוא דיוקנא בעלמא כי קודם שברא הקב"ה דיוקן בעולם האצילות, וצריך צורה וזייר צורה וזייר בו זכרה, שהם פרטי הספירות, הנה הוא יחידאי בלא צורה ודמיון אז היה הוא יחיד כלל שום זכרה ודמיון, כי מציאות אלהותו הפשוט היה מתאחד בעצם אלהותו לזכר, ולא היה לו שם ולא אות ולא נקודה, ומאן דאשתמודע ליה קדם בריאה דאיהו לבר מדיוקנא ומי שרואה להכיר ולדעת אותו מזל אלהותו שקודם האצילות שאז הוא יתברך ממוץ לכל דיוקן וזכרה, אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא לא באות ה' ולא באות י' דבשמא קדישא (ה"ג הדמ"ח) אז אסור לזייר עליו שום זכרה ותמונה שבעולם, לא מבעיא באות ה' ששם הוי"ה שיש בה איזו מציאות זכרה, אלל אפילו באות י' ששם הוי"ה הקדוש שאין בה זכרה גם כן אסור לזייר אותו יתברך, ולא בשום אות ונקודה בעלמא וכן אסור לזכור את הא"ס בשום אות ונקודה שבעולם, כי כל אלו הם הגבולות ואסור להגביל אותו טרם התלבשותו בעולם האצילות, והאי איהו ועל זה נאמר פי לא ראיתם כל תמונה דהיינו שעל ידי כן שלא ראיתם כל תמונה נחזיר לכם באמיתות שלא ידעו כי יתברך שום דמיון וזכרה, וז"ש מפל דבר דאית ביה תמונה ודמיון לא ראיתם ר"ל אף ששמעתם קול ה' ועי"ז השגתם באמיתות חיוב מציאותו, בכל זאת לא השגתם מהו.

¹¹ ואפילו אחר שזכה להיות מהעולים לפרד"ס וידע קונו ומרד בו ע"כ שמע מאחורי הפרגוד שאין לו שום פתח תשובה (חגיגה טו) מבורא בספרים (ע"ש מהרש"א ופתח עינים ומנחם משיב נפש, וראשית חכמה קדושה פ"ה, וראה אגרא דפרקא אות א' בשם השל"ה שעל זה אמרו כל שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא) ששמע זאת רק לנסיון ובאמת אם לא היה מתייאר היתה תשובתו מתקבלת. וכך גם מנשה שחטא עשרים ושתים שנה חטאים נוראים להבעיס אע"פ ששב בדרך של חוצפה עד שהמלאכים סגרו לו כל פתחי התשובה הקב"ה חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד ובקל תשובתו (דברים רבה ב' כ' ורות רבה ד' ו'). ועיין חסד לאברהם ד' ח' ששב מאהבה. נמצא גם נהפכו לו כל העשרים שנה לזכויות

